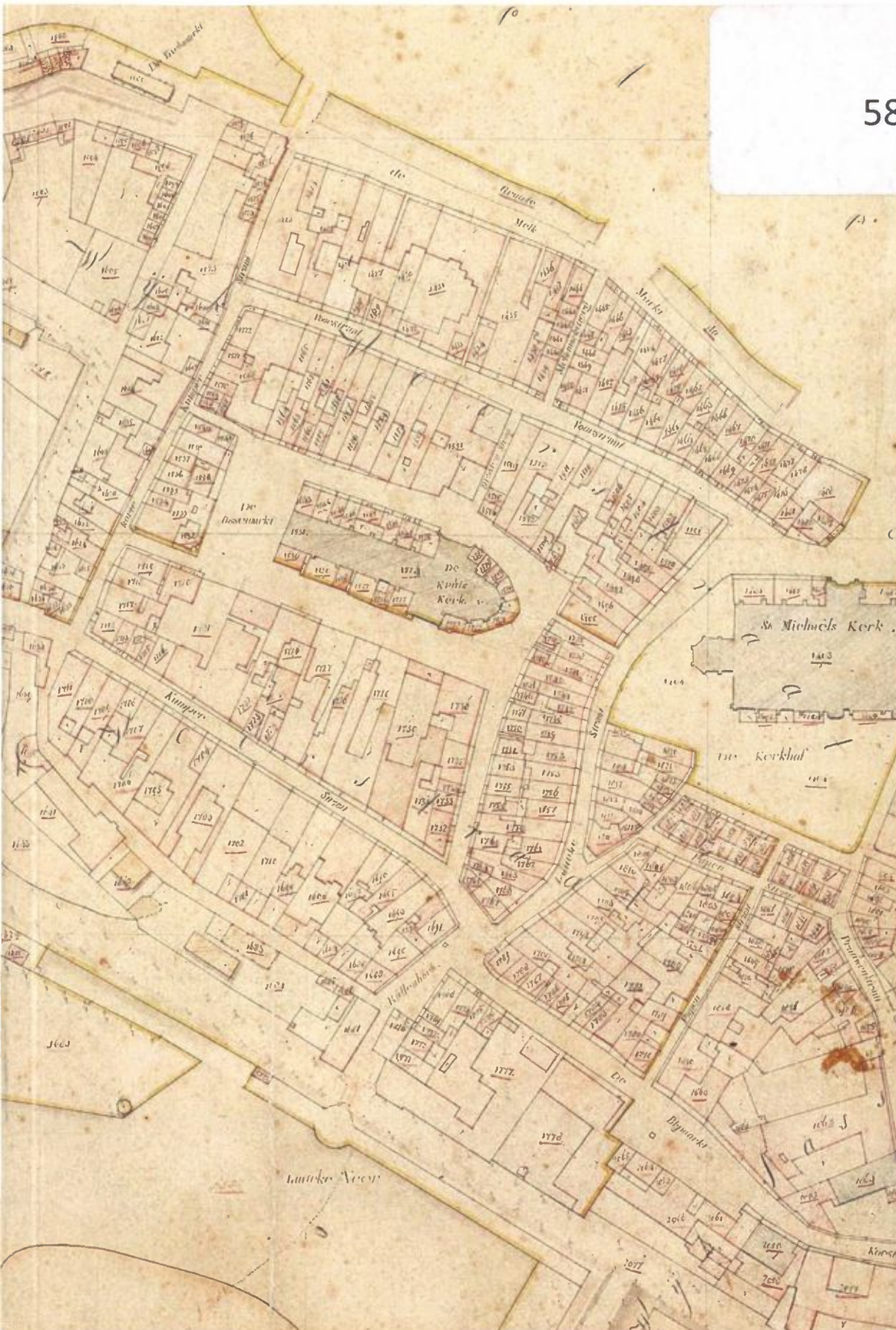

Ossenmarkt 1995

Jos van Dalfsen

Archeologische Rapporten Zwolle 45

Ossenmarkt 1995

Jos van Dalfsen

Archeologische Rapporten Zwolle 45

Colofon

ISBN: 978-90-8533-46-2

Gemeente Zwolle 2008

Eenheid expertisecentrum, Afdeling Stad en
Landschap, Monumentenzorg en Archeologie

Tekst: Jos van Dalfsen

Redactie: Hemmy Clevis

Vormgeving: Chi Dao

Tekeningen: Pete Rogers

Foto's: Archeologie

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
1.1. Woord vooraf	
1.2. Beschrijving van het onderzoeksgebied	
1.3. Kader en vraagstelling	
2. Landschappelijke, geologische en bodemkundige situatie	7
3. Het archeologisch onderzoek	9
4. Het historische onderzoek	11
5. Sporen en structuren	13
5.1. Analyse van de opgraving	
5.2. Het fenomeen mestkuil	
6. Het vondstmateriaal	17
6.1. Het aardewerk uit de beerkelder	
6.1.1. Steengoed	
6.1.2. Roodbakkend aardewerk	
6.1.3. Witbakkend aardewerk	
6.1.4. Grijsbakkend aardewerk	
6.1.5. Majolica	
6.1.6. Faience	
6.1.7. Porselein	
6.2. Het gebruiksglas uit de beerkelder	
6.3. Conclusie keramiek en glas	
7. Conclusie	21
Noten	21
Literatuur	21
Bijlagen	25
Tellijsten	27
Catalogus	29

2. Landschappelijke, geologische en bodemkundige situatie

Zwolle ligt in een gebied van dekzandruggen met daartussen dalvormige laagten. Uit onderzoek op de percelen Kamperstraat 10 en Kamperstraat 11-13 is duidelijk geworden dat de Kamperstraat op een natuurlijke dekzandrug ligt. In het onderste vlak van de opgravingsput op het achtererf van Kamperstraat 10 is inderdaad pleistoceen dekzand aangetroffen. Richting de Ossenmarkt was boven het dekzand een veenlaag zichtbaar. Dit kan betekenen dat een groot deel van de Onze Lieve Vrouwenkerk in een dalvormige dekzandlaagte ligt. Een andere mogelijkheid is dat het hier om een veel kleinere lokale depressie gaat. Uit opgravingen onder het Stedelijk Museum in Zwolle tussen de Voorstraat en Melkmarkt is immers vast komen te staan dat ook de Voorstraat op een dekzandrug ligt. Toekomstig onderzoek zal uit moeten wijzen hoe de aangetroffen veenlaag geïnterpreteerd dient te worden.

3. Het archeologisch onderzoek

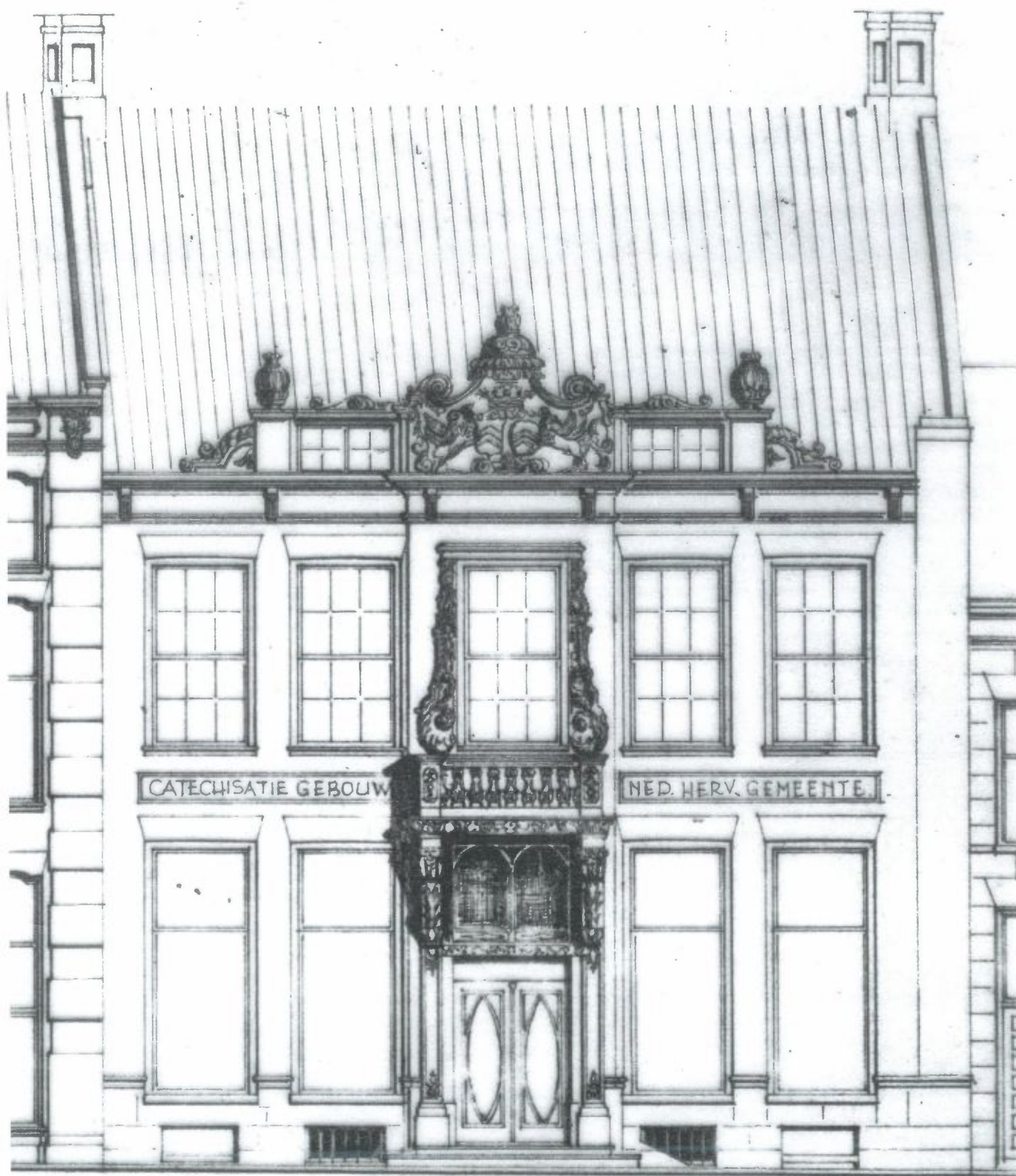
3.1. Aanleiding tot het onderzoek

Voorafgaand aan de nieuwbouw op een terrein aan de Ossenmarkt is in opdracht van de SAVO een archeologisch onderzoek verricht. Het terrein had een oppervlak van ca. 200m².

De bovenste 1.20 m van het terrein zal ontgraven worden. Hiervan is ca. 50 cm aangemerkt als vuil. Door deze ontgraving zal het bodemarchief aangetast worden.

3.2. Werkwijze

Het terrein is in twee gedeelten opgegraven. De opgravingsputten kwamen tegen elkaar aan te liggen. Ze werden begrensd door de tuinen van de aangrenzende panden aan de west en oostkant en door de Ossenmarkt aan de noordkant. De putten zijn in drie vlakken in put één en twee vlakken in put twee opgegraven. Los van de opgravingsputten zijn er deels onder het huis een tweetal beerkelders en een waterkelder aangetroffen. De eerste beerkelder en de waterkelder bleken geen inhoud te hebben. De tweede beerkelder wel. Omdat deze beerkelder volledig los lag van de andere opgravingsputten is dit put drie van de opgraving genoemd. Het derde vlak van put één is het laagst gelegen vlak van de opgraving op 14 cm boven NAP.

Afb. 2. Kamperstraat 10. (tek. Monumentenzorg en Archeologie, Zwolle).

4. Het historische onderzoek

De Kamperstraat ligt binnen de wijk Voor(st)erstraat en vormde de uitvalsweg via de Voor(st)erpoort naar kasteel Voorst in het huidige Westenholte. De wijk Voor(st)erstraat was een van de vier wijken binnen de stad Zwolle. De andere drie waren de Sassenstraat, Diezerstraat en Waterstraat.

In de bronnen komt de naam Voorstraat meerdere malen voor, waarbij hij de ene keer op de Kamperstraat slaat en de andere keer op de nog altijd zo genoemde Voorstraat. Deze huidige Voorstraat is de oudste en de naamgeving is analoog aan die in andere steden waar de *Voerstraat* verband houdt met de overslag van goederen in relatie met een haven (*voeren*).¹ De straat komt in de bronnen dan ook voor als 'Oude Voorstraat'. Uit een archeologisch onderzoek tussen Melkmarkt en Voorstraat dat in 1995 is uitgevoerd, bleek op basis van dendrochronologische monsters dat er aan de noordzijde van de Voorstraat reeds houten huizen stonden rond 1064. De vondst van vroeg 12de-eeuwse sintels wijst reeds op havenactiviteiten in dit gebied.²

In het midden van de wijk Voor(st)erstraat staat de tweede parochiekerk, de Onze Lieve Vrouwekerk die aan het eind van de 14de eeuw is gebouwd. Deze kerk moet dus binnen de muren gestaan hebben, evenals de 'Nieuwe Voorstraat', die gelezen moet worden als 'Voorsterstraat', omdat hij via de Voorsterpoort de uitvalsroute vormde uit de stad naar het kasteel Voorst. Dit kasteel wordt echter in 1362 met de grond gelijk gemaakt en in de loop der tijd zal de naam Voorsterstraat dan ook vervangen worden door Kamperstraat, omdat deze bestemming via dezelfde route liep. Lange tijd werd echter voor de Kamperstraat beide namen gebruikt; zo schreef men in 1586 nog 'Camper ofte Voerstraete'.³ D.J. de Vries heeft van Kamperstraat 11/13, gelegen tegenover Kamperstraat 10, dendrochronologisch onderzoek verricht aan de kap. Hieruit bleek dat dit pand in 1367 is gebouwd.⁴ Het betrof de houten kap van een stenen pand. En stenen panden verwacht je alleen in het ommuurde gedeelte van een stad. Het archeologisch onderzoek dat is uitgevoerd bij Kamperstraat 11/13 wees uit dat er geen oudere middeleeuwse bebouwing aan deze straat lag. Er kan hier wel in de Prehistorie gewoond zijn omdat het een dekzandrug betreft met een nog gedeeltelijk intact profiel dat teruggaat tot in de Prehistorie.

Uit de archeologische en bouwhistorische informatie blijkt dat zowel de Kamperstraat als de Voorstraat in de 14de eeuw stenen huizen telde. Op basis hiervan kunnen we wellicht zien welke van de twee straten in hoger aanzien stonden. De meeste informatie die snel toegankelijk is dateert echter uit de 17de eeuw.

Uit een belasting op haardsteden uit 1628 blijkt dat de Kamperstraat belangrijker is. De Melkmarkt telde in dat jaar 2.84 haardsteden per huis, de Voorstraat telde er 2.53 per huis en de Kamperstraat telde maar liefst 3.79 haardsteden per huis. Dit beeld van rijkdom in het begin van de 17de eeuw wordt verder ondersteund door de hoeveelheid huizen per straatwand. Aan de Melkmarkt stonden 43 huizen aan de zuid

zijde, dus aan de kant van de Voorstraat. Aan de noordzijde van de Voorstraat stonden er 30. In de Kamperstraat stonden er slechts 17 per straatwand. De huizen in de Kamperstraat waren dus niet alleen beter verwarmd, ze waren ook aanmerkelijk groter en stonden op een groter perceel. Een laatste teken van welvaart aan de Kamperstraat is het feit dat de huizen wel een kelder hebben maar dat de kelders niet verhuurd werden, zoals dat aan de Voorstraat en de Melkmarkt gebeurde.⁵ De bewoners van de Kamperstraat hadden dus geen extra inkomen nodig om hun grote huizen te onderhouden. Dat de bewoners van de Voorstraat en de Melkmarkt in het begin van de 17de eeuw minder rijk zijn dan die in de Kamperstraat mag duidelijk zijn, maar dat houdt niet in dat ze arm waren.

Uit een verponding van 1758 blijkt dat de inwoners van de wijk Voorstraat met een gemiddeld kapitaal van bijna 10.000 gulden per hoofd anderhalf keer zoveel bezit hebben als de inwoners van de andere wijken.⁶ Hoe de ontwikkeling door de tijd heen is, is niet duidelijk. Het kan zijn dat vroeger een andere wijk rijker was, maar uit de verponding blijkt duidelijk dat de wijk Voorstraat in het midden van de 18de eeuw het rijkst was. Het bleek helaas niet mogelijk om op basis van de secundaire literatuur gedetailleerd te onderzoeken of de elite voornamelijk in de Kamperstraat resideerde of ook elders in de stad.⁷ De geschiedenis van Kamperstraat 10 begint na 1324, toen Zwolle werd geteisterd door de grootste stadsbrand in haar geschiedenis. Een eeuw later wordt er door een historicus geschreven dat er slechts vijf huizen waren gespaard. Deze huizen stonden volgens hem vlak bij de stadsmuur. Nog een eeuw later schrijft een andere historicus dat er nog negen huizen overeind stonden in Zwolle na deze stadsbrand. Kamperstraat 10 is dus na 1324 gebouwd. Bouwhistorische bronnen over Kamperstraat 10 zijn beperkt maar geven een goede datering. Kamperstraat 10 was in oorsprong een vrijstaand huis dat dwars is gebouwd; de nok loopt evenwijdig aan de straat. Kamperstraat 14/16 en 27/29 zijn ook zo gebouwd.⁸ Het is dus niet uniek, maar het is een duidelijk teken van welvaart. Voor een huis dat met de kap evenwijdig aan de weg staat is een groter perceel nodig dan voor een huis dat met de kap haaks op de weg staat. Op basis van de kapconstructie en de vloerbalken en op basis van het baksteenformaat dateert De Vries het huis in de tweede helft van de 14de eeuw.⁹ In een later onderzoek verscherpt hij op basis van dendrochronologisch onderzoek de datering tot 1389, waarmee dit huis het laatste is in een rij van vier stenen huizen in de Kamperstraat uit de 14de eeuw. Nummer 11 komt uit 1367, nummer 14 uit 1375 en nummer 27 uit 1383.¹⁰ Het oudste archeologisch materiaal van Kamperstraat 10 wordt in het laatste kwart van de 14de eeuw gedateerd.

Er zijn pas historische gegevens vanaf 1672.¹¹ Het huis wordt dan genoemd onder de naam 'De Toelast' wat wijnvat betekent. Het was een herberg. Dit verklaart ook de bouw van een koetshuis in 1687. Een koetshuis was in die tijd normaal voor een herberg langs een uitvalsweg. Daarna kwam het huis in het bezit van de familie Mensinck. Deze verkochten het huis

in 1735 aan Wolter Johan van Haersolte tot Oldenhof, Bijssel en Wolfshagen, drost van Vollenhove en van Salland en zijn vrouw Geertruit van Haersolte. De familie Van Haersolte is een adellijke familie die ver terug gaat in de tijd. Tot hun bezit werden onder andere de havezaten Haerst en Herxen gerekend. Het pand Kamperstraat 11/13 behoorde vanaf 1356 tot 1696 tot de familie. Zij verkochten het aan Herman Hendrik van Buinink in 1696, mogelijk omdat er geen familieleden in het huis geïnteresseerd waren, of omdat er gebrek aan geld was vanwege de economische malaise.¹² Nog geen 30 jaar later is de familie Van Haersolte weer terug in de Kamperstraat. Het echtpaar Wolter en Geertruit laten het huis behoorlijk verbouwen, en brengen hun wapens aan op de gevel. Deze 18de eeuwse verbouwing doet het huis jonger lijken dan dat het daadwerkelijk is. Overigens is dit niet de enige adellijke familie die haar stempel op het aanzicht van de Kamperstraat drukt. Kamperstraat 12 wordt namelijk door Christiaan Albrecht graaf van Rechteren in 1747 verbouwd. Ook hij heeft zijn wapen aangebracht op de voorgevel. In 1791 wordt Kamperstraat 10 verkocht aan Coenraad Willem van Dedem tot Rollecate. Hij verkoopt het in 1823 aan H. van Sonsbeek. Deze twee waren ook allebei van adel en het huis blijft nog binnen de adel wanneer het wordt verkocht aan J.A.G. baron de Vos van Steenwijk. Deze bezat landgoed Mataram aan de Poppenallee en hij was lid van de Eerste Kamer. In 1856 werd hij burgemeester van Zwolle. Vanaf 1878 woonde er geen adel meer in Kamperstraat 10. In nummer 12 was hotel De Kroon gevestigd en in nummer 10 kwam nu een heilgymnastiekschool. Uiteindelijk komt er nog een Christelijke HBS in het pand. In 1925 wordt het huis verkocht aan de Hervormde Gemeente. Met gele sierstenen werd 'Catechisatie Gebouw der Nederd. Hervormde Gemeente' in

de gevel gezet. Tegenwoordig wordt het verhuurd als kantoorpand en de bovenetage voor studenten. Van de trotse adellijke historie is nu niet veel meer over dan het wapen van de familie van Haersolte. De straat herinnert ons slechts door haar monumentale gebouwen aan een rijk verleden.

De eerste stenen huizen in de Kamperstraat lijken door het patriciaat en de adel gebouwd te zijn. Kamperstraat 10 is een vrijstaand huis met de nok evenwijdig aan de straat. Dit betekent dat het huis van oorsprong een veel grotere kavel had. Het huis heeft van meet af aan een beerkelder gekend, waardoor we het gehele pand aan een elitaire bewoning kunnen toewijzen.

Een voorbeeld van vroege stenen huizen met een beerkelder zijn de zogenaamde Kokpanden in Kampen. Deze zijn in 1990 opgegraven. Bij twee huizen lag een beerkelder met een inhoud uit het eind van de 14de en de eerste helft van de 15de eeuw.¹³

De Hof van Batenburg uit Nijmegen is een mooi voorbeeld van een rijk adellijk huis gebouwd in steen. Voor de bouw is gebruik gemaakt van (natuur)stenen van Romeinse gebouwen en van kloostermoppen. Het is gebouwd tussen 1300 en 1400. De beginperiode van de beerkelder ligt in het laatste kwart van de 14de eeuw. In Nijmegen zijn meerdere huizen bekend die gebouwd zijn van secundair gebruikt Romeins materiaal. Ze dateren globaal uit de tweede helft van de 13de eeuw en hebben later een beerkelder gekregen.¹⁴

Duidelijk is te zien dat de beerkelders in de steden Zwolle, Kampen, Deventer en Nijmegen op een gelijk moment worden aangelegd en in gebruik genomen. Deze ontwikkeling aan het eind van de 14de eeuw begon bij de elite en werd later door de andere bewoners overgenomen.

Afb. 3. De alliantiewapens van Wolter Johan van Haersolte tot Oldenhof en Geertruit van Haersolte boven de kroonlijst van Kamperstraat 10 [foto: Zwols Historisch Tijdschrift 1993-3].

5. Sporen en structuren

5.1. Analyse van de opgraving

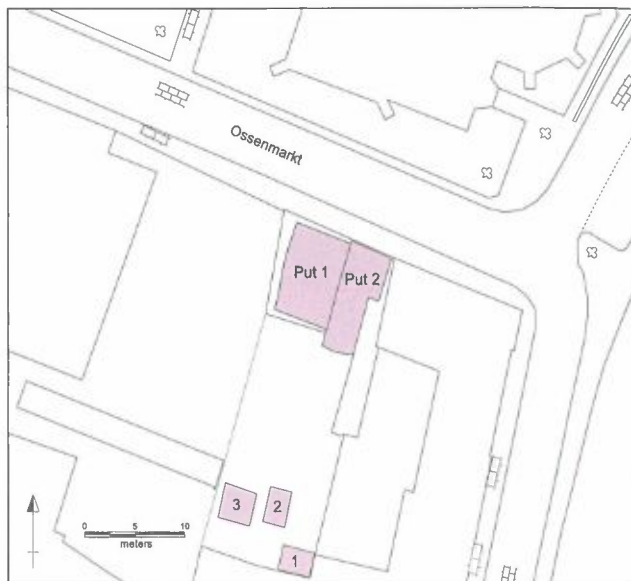
Het oudste pand op deze plek is gebouwd in steen en bij de bouw is er gelijk een beerkelder aangelegd. Het materiaal uit de beerkelder is in te delen in twee perioden. De eerste periode loopt van 1389 tot 1550 en de tweede periode van 1675 tot 1750.

De eerste 175 jaar is het huis bewoond door elite. Uit het materiaal spreekt geen rijkdom en luxe. Wat er tussen 1550 en 1675 is gebeurd is niet duidelijk. Aanvankelijk leek het erop dat de vondsten uit deze periode door een leging van de beerkelder waren verdwenen. De beerkelder is namelijk enkele malen geleegd, waarna het materiaal uit de beerkelder is verdeeld over enkele afvalkuilen in het terrein.

Er is echter in de hele opgraving géén vondst direct toe te wijzen aan de periode 1550-1675. Wel zijn er enkele vondsten gedaan die een looptijd tot in deze periode hebben, maar die ook nog in één van de andere twee perioden zouden kunnen horen. Mogelijk is de beerkelder in onbruik geraakt en hebben de bewoners een tweede beerkelder in gebruik genomen. Deze beerkelder is echter volledig geleegd. Historisch gezien is er over deze periode ook niets bekend.

De eerste belangrijke sporen zijn te zien in vlak twee van put één en put twee. Het eerste spoor bestaat uit muurwerk gelegen boven vlak drie. Dit muurwerk leek in eerste instantie een onderdeel te zijn van een ouder huis, waar het koetshuis overheen is gebouwd. Bij de bouw van dit muurtje is echter gebruik gemaakt van bakstenen met verschillende formaten wat op hergebruik wijst en er zijn IJsselstenen in verwerkt. Het muurwerk is dan ook gewoon een onderdeel van het koetshuis. Tegen dit muurwerk lag een grote natuurstenen plaat, van 1.10 m bij 60 cm bij 5 cm (gearceerd). Wat de functie van deze plaat was, is niet duidelijk. Iets ten zuiden van de plaat lag een afvalkuil. Uit deze kuil kwam schervenmateriaal uit de eerste helft van de 15de eeuw. Onder in de kuil is het skelet van een paard gevonden. Bij het uitgraven van dit skelet bleek het deels onder de natuurstenen plaat verborgen te gaan. Uit afvalkuil 1-2-9 kwam een hoeveelheid aardewerk dat na onderzoek bleek te passen aan het aardewerk uit de beerkelder. Het aardewerk volgt dan ook dezelfde datering, namelijk 1389-1550, 1675-1750.

Het grootste spoor is een bijna één meter diepe kuil die zich over de twee opgravingsputten uitstrekt. De kuil is 3.5 bij 3.5 m. De rand van de kuil bestaat uit een donkerbruine 15 cm brede band die ook in het profiel te zien is. Later bleek dat deze kuil een mestkuil is en de donkerbruine band een restant mest. De kuil lag in het pleistocene dekzand. Na eerst mest in de kuil begraven te hebben is deze later weer opgegraven voor bemesting en de kuil dicht gegooid met ander materiaal. Uit dit materiaal zijn twee vondstconcentraties gehaald (1-1-4, 2-2-4 en 2-2-6). 1-1-4 en 2-2-4 zijn achteraf samengevoegd, omdat het om dezelfde concentratie bleek te gaan. 2-2-6 is een klein complex met materiaal uit de vroegste periode. Ook dit materiaal past aan de beerkelder. Het is dus een eerste gedeeltelijke leging van de beerkelder. 1-1-4/2-2-4 is een

Afb. 4. Puttenkaart.

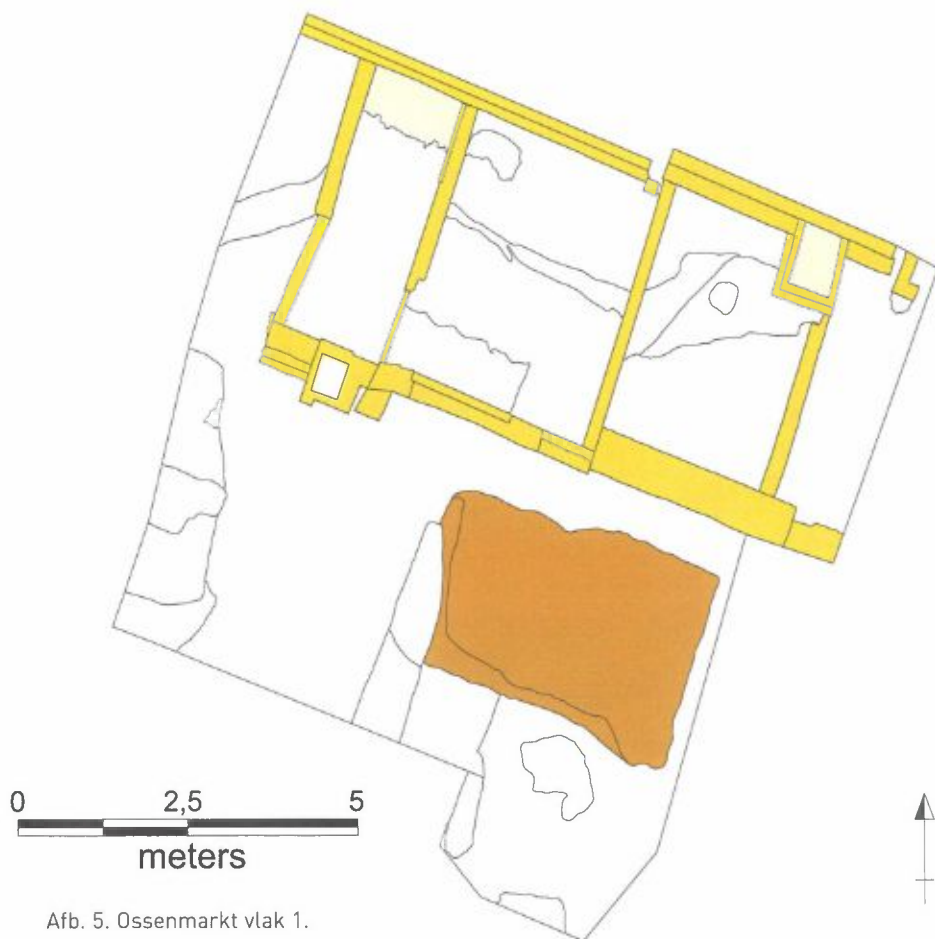
groot complex met veel materiaal. Ook dit materiaal bestrijkt de gehele periode van de beerkelder en past aan materiaal daaruit.

Het muurwerk is afkomstig van het koetshuis. Het was gelegen tegen de Ossenmarkt en bestond uit drie vertrekken. Het meest westelijke vertrek was onderkelderd met een nog gedeeltelijk intacte vloer. Deze lag op een hoogte van 1.45 m +NAP en de muren gingen tot een diepte van 1.36 m +NAP. Bij de andere vertrekken is geen vloer gevonden maar de onderkant van de muren lag op 1.95 m +NAP. Waarschijnlijk lag de vloer op een hoogte van ongeveer 2.10 m +NAP, ongeveer 60 cm hoger dan het keldertje. De vloer van het keldertje bestaat uit ijsselsteentjes, net als de bekleding van de muren. Onder de vloer lag in vlak twee het muurwerk dat in een of andere relatie met de kelder gestaan moet hebben. De zuidelijke muur van de kelder bestaat uit een vreemde verzameling van ijsselstenen, natuursteen, plavuizen en bakstenen van allerlei formaten.

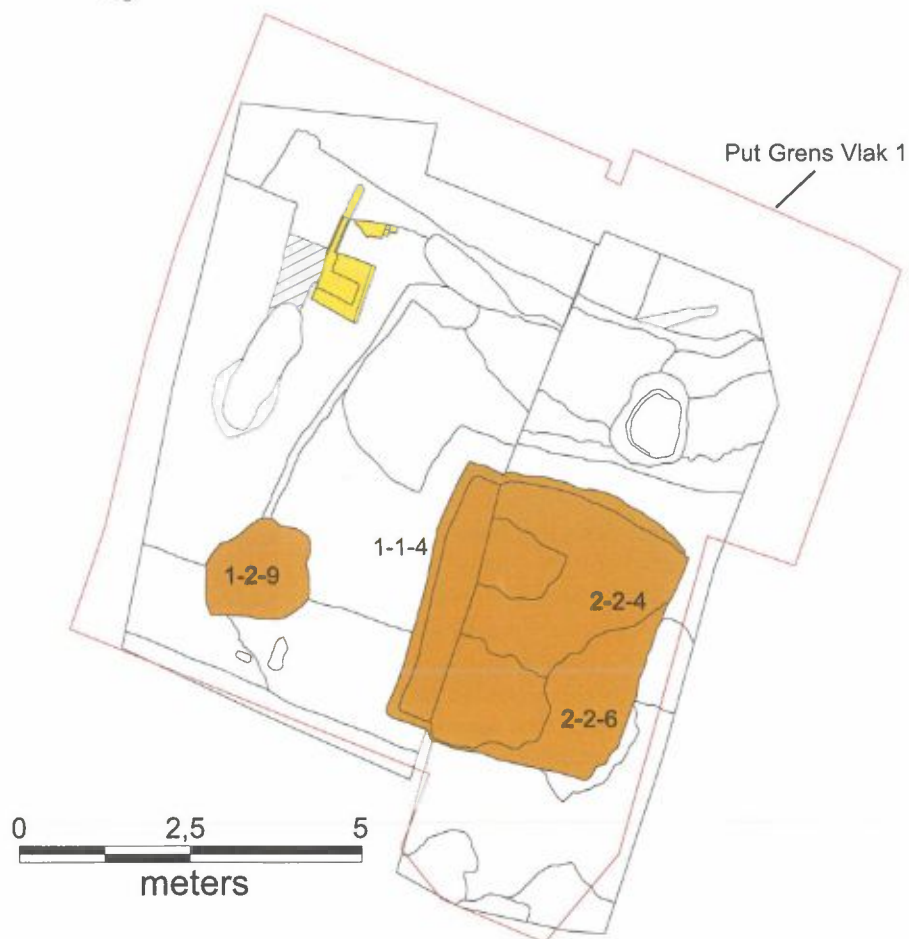
De andere twee vertrekken van het koetshuis zijn een slag groter. De muren bestaan eveneens uit een grote verzameling hergebruikte stenen van wisselend formaat. De muren die de vertrekken scheiden bestaan voor een groot deel uit ijsselsteentjes. In de noordoost hoek van de rechter kamer zit een waterput. De bakstenen die hierin zijn verwerkt zijn van een formaat dat pas in de 19de eeuw voorkwam. Deze is dus later in het koetshuis verwerkt.

5.2. Het fenomeen mestkuil

In Zwolle bestaat een bepaald type mestkuil. Dat zijn in het dekzand ingegraven kuilen met menselijke fecaliën. De bedoeling was dat deze mest in de kuilen bestierf. De mest kwam uit beerputten en werd ontdaan van de harde delen, zoals scherven. Na een bepaalde periode is de mestkuil weer

Afb. 5. Ossenmarkt vlak 1.

Afb. 6. Ossenmarkt vlak 2.

Afb. 7. Muurwerk.

opgegraven en werd de mest uitgereden over het land. De kuil in Kamperstraat 10 was leeg, slechts een donkere mestrant bleef achter als getuige van de mestkuil. Dat het fenomeen mestkuil geen alleenstaand geval is, blijkt wanneer er een nog volle mestkuil wordt gevonden aan Kamperstraat 11/13, de overburen. Op het Eiland, het deel van Zwolle ten noorden van de kleine Aa, zijn ook zeer veel mestkuilen en kuilen met mestranten gevonden. Uit het schaarse materiaal dat in deze kuilen is gevonden, blijkt dat de kuilen in de 15de eeuw dateren.¹⁵ De mestkuil aan de Kamperstraat 10 dateert in de eerste helft van de 15de eeuw.

Dat menselijke fecaliën vaker zijn gebruikt ter bemesting blijkt uit het tonnenstelsel uit 1876. In de 19de eeuw werden in Zwolle de beerputten vervangen door tonnetjes. De tonnen stonden onder het toilet en vingen de ontlasting op. Ze werden opgehaald met de tonnenwagen waarna ze op de mestplaats werden gelegeerd. Daarna werden de tonnen gewassen en weer verspreid om opnieuw gebruikt te worden. De mest is vervolgens in speciale mestloodsen opgeslagen. Na een jaar in de loodsen gelegen te hebben werd de mest verkocht aan de veenkoloniën of elders.¹⁶ Dit tonnenstelsel is ook uit Alkmaar bekend; daar werd het stelsel in 1881 ingevoerd.¹⁷ In 1524 werden door het stadsbestuur van Alkmaar vuilniskuilen aangelegd voor bemesting. In 1549 is de taak om deze kuilen leeg te halen verpacht aan particulieren. Deze verkochten de inhoud van de mestkuilen als mest of al ophogingsgrond. Uit Delft is bekend dat beer werd afgevoerd op platte schuiten

naar het achterland. Ook deze beer was ontdaan van de harde delen en diende als meststof.¹⁸ In 1747 werd ook in Groningen beer gebruikt als meststof.¹⁹

Afb. 8. Mestkuil op Het Eiland.

6. Het vondstmateriaal

6.1. Het aardewerk uit de beerkelder

Nieuwe typen en voorwerpen die een beeld geven van de inhoud van de beerkelder zijn in de catalogus opgenomen; deze catalogus is opgezet volgens het 'Classificatiesysteem voor laat- en postmiddeleeuws aardewerk en glas'.

6.1.1. Steengoed

We tellen 52 individuen. 21 voorwerpen hebben geen oppervlakte behandeling (s1) en 31 wel (s2). De functie van steengoed s1 beperkt zich tot tafelwaar. Zo zijn de Jacobakannen en de trechterbekers bedoeld om te drinken en is de s1-kan-3 bedoeld als schenkan. Er is één complete Jacobakan gevonden van het type s1-kan-1. Een tweede Jacobakan heeft over het gehele oppervlak een oranje blos. Opvallend zijn de ronde appliques met stippen op de schouder en de draairingen op de hals en rand. De trechterbekers zijn alle van het type s1-tre-5. Niet één is archeologisch compleet. Als laatste is er een drinkschaaltje gevonden.

De Jacobakannen en de s1-kan-3 worden gedateerd tussen 1375 en 1450. De trechterbekers beginnen wanneer de Jacobakannen over hun hoogtepunt heen zijn; ze worden gedateerd tussen 1425 en 1475. Het drinkschaaltje is niet duidelijk te dateren, maar wordt ook in de 15de eeuw geplaatst. Het steengoed s2 heeft een grotere vormenrijkdom. Zo zijn er kannen, flessen en een pispot. Eén voorwerp komt uit Langerwehe. Het is een grote kan van het type s2-kan-10. Deze kan is bedekt met een ijzerengobe en waarschijnlijk gebruikt voor opslag. Een opvallend object is een fragment van een puntbaardmankan uit Raeren. Slechts de bodem en een deel van de buik is aanwezig. Op de buik is nog net de puntbaard te zien wat de kan in het begin van de 16de eeuw plaatst. Een ander opvallende scherf heeft een horizontale band, versierd met diagonale lijnen en rijen stippen. Op de band staat een acanthus blad en een medaillon applique met de afbeelding van een gezicht. Het voorwerp is geproduceerd in Keulen. Waarschijnlijk is het ook een baardmankan geweest maar het baardmanmasker ontbreekt. De datering ligt iets later, van 1525 tot 1550. Een van de weinige vrijwel complete vondsten is een kan van het type s2-kan-12, geproduceerd in Raeren. De rand en het oor ontbreken echter. In totaal zijn er vijf objecten aan Raeren toe te wijzen, één aan Frechen, één aan Keulen en vier aan Langerwehe. Alle voorwerpen zijn kannen (s2-kan-9, s2-kan-10, s2-kan-12 en s2-kan-14). De Langerwehe kan is onduidelijk te dateren maar het materiaal uit Raeren en Frechen valt allemaal in de eerste helft van de 16de eeuw.

Er zijn drie voorwerpen uit Westerwald aanwezig. De eerste is een sterkan, van het type s2-kan-7. Deze is zeer fragmentarisch maar duidelijk te zien is dat op sommige plekken mangaan en kobalt onder het zoutglazuur is aangebracht. De versiering bestaat uit driehoekige appliques die aan beide zijden van een verticale lijn liggen. Aan de bovenkant van de scherf is nog net de aanzet van de hals te zien met daarop

een rond wafelapplique. Deze kan wordt aan de hand van de versieringen en het type gedateerd tussen 1675 en 1700. Het tweede object uit Westerwald is slechts een scherf waardoor een type niet te bepalen is. De aanzet van een lintoer met krul is nog duidelijk te zien. De versiering bestaat uit appliques met daarop een bloem in een vaas. Boven de appliques is nog net de aanzet van de hals te zien. De datering is minder nauwkeurig dan de sterkan, maar valt tussen 1650 en 1700. Het derde en laatste object is een pispot. Hiervan is slechts een deel van de rand over.

Er zijn ook drie mineraalwaterflessen gevonden. Een exemplaar is grijs met daarop een blauwe P, de andere twee zijn lichtbruin van kleur. Dit type flessen ziet er heel herkenbaar uit. Ze lijken erg veel op jeneverkruiden.

6.1.2. Roodbakkend aardewerk

Het roodbakkend aardewerk bestaat uit keuken- en kookgerei, sanitair, tafelservies en verwarmingelementen. Het grootste deel bestaat uit keukengerei in de vorm van grappen, steelkommen, bakpannen en vetvangers. In totaal zijn er 20 grappen, 10 bakpannen, 11 steelkommen en 3 vetvangers op een totaal van 78 objecten.

De grappen bestaan uit de typen r-gra-2 en r-gra-4. De r-gra-2 is klein met een fijne ribbeling, een schenklip, klauwpootjes en één oor. Dit type werd door Bruyn ook wel kookkannen genoemd.²⁰ De r-gra-4 heeft een zak- of peervormig model, dat wil zeggen dat de maximale diameter laag ligt. De binnenzijde van deze grappen is geglazuurd, de buitenzijde slechts spaarzaam. Qua datering wordt de r-gra-2 geplaatst tussen 1375 en 1425; de r-gra-4 is een wat algemenere vorm die iets later begint en de hele 15de eeuw doorloopt. Een opvallende vorm is een grape van waarschijnlijk Duitse makelij, deze grape heeft een bleekrood baksel en een donker bruin engobe en loodglazuur aan de binnenzijde. Hij heeft een steel en drie rechte pootjes, beide onderdelen zijn niet Nederlands. Ook is de scherf dunner en harder dan het Nederlandse baksel. Waarschijnlijk komt de grape uit de omgeving van Oldenzaal of uit het Westmünsterland.²¹ Grappen van Hafnerwaar uit het Keulse gebied hebben een zandig gelige scherf en de pootjes staan daarbij recht onder de grape.

Er zijn twee grappen, beide van een nieuw type die opvallen vanwege hun omvang. Waar de r-gra-2 een diameter heeft van 11 cm hebben deze een diameter van 33 cm. Duidelijk is dat deze voor opslag bedoeld waren. Ze zijn dan ook niet beroet aan de onderzijde. Ook deze grappen zijn aan de binnenzijde geglazuurd en aan de buitenzijde slechts spaarzaam. Grape r-gra-70 heeft een terrine-vorm met een relatief lage wand en een grote wijde halsopening en lijkt meer op een schaal dan op een kookpot. Deze vorm wordt gedateerd tussen 1600 en 1650. Een andere grape heeft een kenmerkende richel onder de rand. Dit type is gemaakt in Bergen op Zoom. Van alle bakpannen uit dit complex is er niet één compleet. Het zijn alleen maar stelen en losse scherven. Van de vetvan-

gers is er één compleet. Deze heeft een steel aan de lange zijde en op de korte zijden een schenkeul en een ophangoog. De gevonden steelkommen zijn te vergelijken met onze huidige steelpannen. Het zijn kommen met een steel, kleine pootjes onder een bolle bodem. In een hoek van 90 graden ten opzichte van de steel heeft de r-stk-3 een schenklip. Deze steelkom wordt gedateerd tussen 1675 en 1750. Een erg opvallende steelkom is de r-stk-9. Deze is van een baksel dat onder andere voorkomt bij het Taminiau aardewerk uit Zutphen in de 19de eeuw.²² Het voorwerp heeft een paar karakteristieke kenmerken zoals de dubbele horizontale lijn op de overgang van de buik naar de schouder. De Zwolse steelkom is echter een voorloper van het echte Taminiau aardewerk, maar moet na 1750 gedateerd worden, waarmee hij buiten de complex datering valt. Hij heeft een vlakke bodem met drie lage pootjes, een holle steel en een diameter van 28 cm.

Enkele andere objecten die thuis horen in de keuken zijn een vergiet, een poffertjespan en een grote voorraadpot. Vergiet en poffertjespan zijn zeer incompleet. De voorraadpot heeft een diameter van 33 cm en is qua omvang te vergelijken met de hierboven genoemde grote grappen. Het verschil met de grappen is dat hij een standring heeft en twee horizontale, geknepen worstoren.

Binnen de groep sanitair vallen de pispotten en de zalfpotten. De pispot werd in de 15de eeuw geïntroduceerd. Er zijn drie pispotten van het type r-pis-1. Slechts één exemplaar is compleet. Deze pispot valt op omdat het eigenlijk een misbaksel is; de rand is namelijk tijdens het bakken ingezakt. Toch is de pispot gewoon verkocht en ook goed gebruikt, gezien de versleten bodem en de witte kalkaanslag.

Van de categorie verwarming is een komfoor gevonden van het type r-kmf-10.

Vier testen zijn van het type r-tes-1. Dit type heeft een bolle bodem, met drie pootjes, de rand is vierkant, met op een hoek een oor.

Het roodbakkend tafelservies uit deze beerkelder is erg beperkt. Slechts een enkele kop, kom en bord. Het bord is van het type r-bor-3. Het heeft een geel bruine 'gekamde vla' versiering.²³ Het dikke baksel, de ijzerconcreties in het glazuur en de versiering duiden op een Fries product. Het bord is niet als sierbord gebruikt maar echt als bord, gezien de slijtage aan de standring en de krassen in het glazuur.

Verder zijn er nog twee voorwerpen gevonden die niet direct in te delen zijn binnen deze vier categorieën. Dit zijn een bloempot en een klein potje. Van de bloempot is slechts een scherf bewaard gebleven. Het kleine potje is een nieuw type. Het heeft een diameter van 8,5 cm, een vlakke bodem en een oor. De functie is niet duidelijk.

6.1.3. Witbakkend aardewerk

Het witbakkende aardewerk uit deze beerkelder sluit qua vorm en functie nauw aan bij het roodbakkende aardewerk. Het zijn 16 stuks. Het grootste deel bestaat uit komforen en testen, verder zijn er nog een frutiëre, een grape, een vergiet, twee pispotten en een zalfpotje. Het meest opmerkelijke is

de grape uit Keulen. Het is een grape met een vlakke bodem, drie poten, waarvan de voet is omgevouwen, twee lintoren en glazuur aan de binnenzijde. Het glazuur is lichtgeel van kleur, met af en toe groene koperspikkels. Deze grape wordt gerekend tot de Weiche Ware, die in de Duitse steengoed centra werd gebakken. Deze grape dateert uit de vroegste periode van de beerkelder.

De grape van het type w-gra-2 is duidelijk afgeleid van de r-gra-11, ze hebben allebei een identieke vorm en dezelfde Bergen op Zoomse kraagrand. Ook de w-kop-3 heeft een tegenhanger in het roodbakkend aardewerk, namelijk de r-kop-5. Er zijn twee vergieten gevonden, een w-ver-2 en een w-ver-5, het verschil tussen deze twee is dat de eerste een kleine diameter heeft en relatief hoge wand. De tweede is laag maar met een grotere diameter. Hij komt in de richting van de lekschalen. Bij de opgraving van de havezate Werkeren is een identiek exemplaar van de w-gra-2 uit de grond gekomen. Een laatste opmerkelijke vondst is een roomkopje van het type w-gra-24.

6.1.4. Grijsbakkend aardewerk

Eén scherf van grijsbakkend aardewerk is er slechts gevonden. En bovendien is deze scherf niet aan een bepaald type voorwerp toe te schrijven.

6.1.5. Majolica

Het majolica is met slechts twee objecten vertegenwoordigd. Een fragmentarisch bewaard gebleven standring en een bord van het type m-bor-3 met een diameter van 31 centimeter. Hij was oorspronkelijk versierd, maar door aantasting in de bodem is het glazuur zwart uitgeslagen waardoor de versiering niet meer te zien is.

6.1.6. Faience

Het Faience is in dit vondstencomplex goed vertegenwoordigd. In totaal zijn er 39 exemplaren te onderscheiden. De functie van het faience was tafelservies. Het merendeel van de objecten bestaat dan ook uit schoteltjes en borden. Verder zijn er twee theepotten, twee zalfpotten en drie kopjes.

Het faience is op één object na allemaal in Nederland geproduceerd. De plooischotel is namelijk van Italiaanse herkomst (i-plo-1). Vanaf het begin van de 17de eeuw is ook in Nederland faience gemaakt. De reden dat faience populair is geworden is de sterke gelijkenis met het Chinees porselein dat zeer geliefd was. Om aan de vraag te voldoen gingen de faience producenten het Chinese kraakporselein nauwgezet imiteren, met de op Chinees porselein voorkomende motieven en patronen. Later werden de motieven 'verhollandst'.

Van de borden zijn er acht blank, zonder versiering. Het glazuur is op enkele borden zwart gekleurd door aantasting van de zuren in de beerkelder. Het zijn borden van het type f-bor-2, f-bor-3 en f-bor-19.

De borden die versierd zijn, vertonen nauwelijks meer overeenkomst met het kraakporselein, het eerste Chinese porse-

lein in Nederland. Een aantal borden heeft op de vlag nog een indeling in panelen, in 4 tot 8 vakken, maar de invulling is zeer stylistisch. Op de spiegel is een centrale afbeelding weergegeven; zo zijn er borden met op de spiegel een bloemenmand, een tuin of een haas in landschap. Een ander exemplaar heeft als centrale voorstelling een Putti, een engeltje. De versiering is allemaal in monochroom blauw gedaan. Naast de borden zijn er ook verscheidene schoteltjes, alle van het type f-bor-8. Deze zijn op dezelfde wijze versierd als de borden. Opvallend is het feit dat er setjes zijn van identieke objecten, zo zijn er twee keer twee identieke schoteltjes, twee identieke kopjes en twee dezelfde borden. Het grootste bord heeft een doorboorde standing.

Een schaal in de vorm van een hartje kan bijzonder genoemd worden. Het heeft een lage standing die de contouren van de vorm volgt. De bodem is vlak en de rand is drie centimeter hoog. De rand staat vrijwel recht. De versiering van dit object bestaat uit een vaas met bloemen op de spiegel, boven deze bloemen vliegt een vogel in de rechter bovenhoek. Op de vlag staan drie alsebladen, gescheiden van elkaar door servetwerk. Aan de binnenzijde is geen slijtage te zien, het glazuur is niet beschadigd en er zitten ook geen krassen op. De standing is echter wel versleten. Op de bodem staat een merkje, een in elkaar overlopende AK. Dit is de handtekening van Adrianus Kocx, koopman en meester-plateelbakker bij de Griekse A in Delft tussen 1686 en 1701.

De Griekse A is een plateelbakkerij in Delft die is gevestigd op het terrein van de voormalig brouwerij, de Griex A. Het bedrijf startte in 1658 en werd na een lange succesvolle productieperiode van ruim 150 jaar, in 1811 opgeheven.²⁴

Verder zijn er nog twee theepotten en een zalfpot. Deze vallen op vanwege de harde kleur, de ene theepot is blauw, de ander is gevlekt paars, het zalfpotje is turkoois van kleur. Het zalfpotje heeft een stempel op de bodem met de letters DR.

6.1.7. Porselein

Het porselein telt 37 exemplaren. Het werd gebruikt voor luxe theeservies, de vormen beperken zich dan ook tot kopjes, schoteltjes en drie kommen. Er zijn qua versiering drie typen te onderscheiden. De objecten die volledig versierd zijn, de objecten die wel aan de binnenzijde zijn versierd maar aan de buitenzijde een bruine kleur hebben, het zogenaamde kapucijnergoed en de geheel onversierde objecten. Deze laatste groep valt op omdat het baksel veel dunner is dan bij de andere groepen.

Eén kom is in Japan gemaakt. Japan werd ten tijde van de Chinese burgeroorlog de hoofdleverancier van porselein aan de VOC. De kom zelf is van het type p-kom-1 en heeft een blauwe versiering van stilistische bloemen op de buitenwand en op de spiegel. De rand is bruin van kleur, en hij heeft een merkje op de bodem. Het merkje is het teken van de heilige bijl, een van de twaalf ornamenten.²⁵ Naast drie kommen zijn er zeventien schoteltjes en even zoveel kopjes. Drie kopjes en vier schoteltjes behoren tot het kapucijnergoed, twee kopjes en twee schoteltjes zijn wit. De rest is blauw versierd. Net als bij het faience valt op dat er setjes zijn, schoteltjes en

kopjes die qua versiering en vorm bij elkaar hebben gehoord. Het porselein is allemaal afkomstig uit de periode na de burgeroorlog, en wordt gedateerd in het laatste kwart van de 17de eeuw en de eerste helft van de 18de eeuw.

6.2. Het gebruiksglas uit de beerkelder

Uit de vroegste periode dateren fragmenten van enkele zogenaamde maigeleins, lage bekers met een gekruist ribbelpatroon. Ze zijn te dateren rond het midden van de 15de eeuw. Een derde beker uit deze periode is niet aan een bepaald type toe te schrijven.

Alle overige glasfragmenten dateren uit de late periode van de beerkelder. Het meest opvallend zijn de 18de-eeuwse beker-glazen die deels gegraveerd zijn. Boheemse bekers veroveren aan het eind van de 17de eeuw de markt. Het zijn conische, dikwandige bekers met een dikke bodem (gl-bek-6). Ze hebben vaak een grove graving of facetten. Kottman stelt dat er in de loop van de 18de eeuw een vormontwikkeling plaats vindt.²⁶ Er komen nu ook bekers voor die getailleerd (gl-bek-23) zijn of cilindrisch, eventueel met een uitlopende rand of staande op een voet. Kottman vermoedt dat deze bekers eventueel een Nederlandse herkomst hebben omdat ze niet in het Boheemse vormenspectrum thuis horen.²⁷ De 'Boheemse' bekers kunnen ook uit Silezië of Saksen komen. Het gaat meer om het feit dat ze uit hetzelfde gebergte komen. Ze zijn ook zeer geschikt om te graveren. In de wat rijkere huishoudens komen ze zowel gegraveerd als ongegraveerd voor. Chinese elementen op radgeslepen bekers mogen zich in populariteit verheugen tot het midden van de 18de eeuw. Daarna komen geometrische en gestileerde florale motieven meer in zwang. Dit betekent natuurlijk niet dat er in de eerste helft van de 18de eeuw geen florale motieven zouden voorkomen. De Chinese elementen komen al in het eind van de 17de eeuw voor. Boheems glas is tot ver in de 19de eeuw populair geweest. In het gebied van herkomst is de graveertechniek natuurlijk verfijnd. Er is een jarenlange ervaring en traditie. Maar de bekers kunnen ook in de groothandel gegraveerd worden. Henkes en Laan melden dat in 1769 in Amsterdam in een Boheems handelshuis maar liefst 300.000 glazen voorwerpen in voorraad zijn, waarvan de helft uit bekers bestaat.²⁸

De onversierde bekers zijn voornamelijk van het type gl-bek-6 (twaalf stuks). Daarnaast zijn er enkele gefacetteerde of meerzijdige bekers, halfhoog of hoog (gl-bek 24 en 26).

De bekers en fles van zogenaamd Boheems glas die afkomstig zijn uit de beerkelder van de Ossenmarkt zijn waarschijnlijk uit dezelfde periode afkomstig. Van de bekers zijn er twee met een Chinees motief van kastelen en pagodes; ze hebben een conische vorm (gl-bek-6). De floraal dan wel geometrisch versierde bekers hebben een getailleerd lichaam (gl-bek-23). Daardoor lijkt het dat we qua datering rondom het midden van de 18de eeuw zitten, alhoewel de typen 24 en 26 later zouden kunnen vallen. Een beker heeft binnen een soort ovale lauwerkrans een tekst: viin. We lezen hier wijn; de eerste letter is als een v geschreven, de ij als ii en de n als twee streepjes die boven verbonden zijn. Eén beker heeft geslepen lenzen die verdeeld zijn over panelen. Drie getailleerde bekers heb-

ben fragmentarisch een identieke afbeelding die bestaat uit een hart met aan weerskanten een vogel. De afgeplatte fles is helaas niet compleet; de bodem ontbreekt. Op de ene zijde is een steigerend paard gegraveerd binnen een ovale lauwerkrans en op de andere zijde een bos bloemen binnen een soortgelijke krans. Op de niet afgeplatte delen zijn elk twee bloemen gegraveerd.

Opvallend is dat de andere bekertypen fragmentarischer en ouder zijn. Bovengenoemde typen komen vooral en voornamelijk in de 18de eeuw voor, terwijl de andere in de 17de eeuw gedateerd moeten worden. Het betreft hier onder andere fragmenten van netwerkbekers (gl-bek-10), een cilindrische beker (gl-bek-8) met blauwe voering en enkele niet te determineren typen.

Er zijn 27 wijnflessen gevonden die in kleur variëren van licht tot donkergroen. De typen gl-fle-6, 7, 19, 21, 22, 23, 48 en 54 komen voor. Het gl-fle-7 is een vierkante kelderfles; de overige flessen zijn de gewone wijnflessen. De drie gl-fle-23 hebben twee afgeplatte zijden en zijn daardoor enigszins recht-hoekig van vorm. Gl-fle-19 is een heel grote fles. Gl-fle-48 wijkt enigszins af qua vorm van de overige typen en heeft een glaszegel. Op het glaszegel staat een dierfiguur afgebeeld met onleesbaar omschrift. Het dierfiguur is een staand paard, hert of hond. Door de lange nek is het waarschijnlijk geen hond of het moet een hazewind zijn.²⁹

De overige glasscherven van flessen zijn van niet te herkennen typen of van medicijnflesjes van het type gl-fle-3 en gl-fle-11. Een randfragment is van een pot met schroefdeksel, maar dit is een recente verontreiniging.

In grote getale komen er kelkglasten voor, vooral van het type gl-kel-2. Het is een simpel slank kelkglas op een hoge onversierde stam met een langgerekte luchtbel. De overige kelkglasten hebben allemaal verschillende stamvormen. Een drietal is te fragmentarisch maar behoort tot nog onbekende typen. Tot slot zitten er in dit vondstcomplex twee ca 10cm lange pipetachtige glascilinders met een diameter van ca 10mm en twee facetvormig geslepen kralen. Een gedachte die opkwam is dat deze onderdelen te maken zouden kunnen hebben met een kroonluchter.

Aan de beerkelder gerelateerd is de inhoud van twee afvalkuilen. Eén kuil (1-1/2-4) verschaftte zowel scherven uit de vroege als uit de late periode van de beerkelder. Uit de vroege periode stammen fragmenten van twee bekertypen van het type gl-bek-2. Een hiervan had de typische maigelein vorm. Het overige materiaal komt uit de late periode en bestaat uit de

bodem van een ijsglas met blauwe bolvormige pootjes en de rand van een wafelbeker die in de 17de eeuw gedateerd moeten worden. De andere voorwerpen zijn 18de-eeuws en bestaan uit fragmenten van wijnglazen, bekerglazen, kelkglasten en medicijnflesjes. Onder de wijnflessen zit in ieder geval een exemplaar met twee afgeplatte zijden (gl-fle-23). De vondsten uit de andere kuil (1-2-9) dateren alle uit de late periode. Ze zijn ook nog eens fragmentarisch van aard. Het meest opmerkelijk zijn enkele minieme fragmenten van de stam van een kelkglas 'à la façon de Vénise'. De stam bestaat uit een getordeerde, afgeplatte witte glasdraad met transparante getordeerde vleugels die inwendig een rode en een witte glasdraad laten zien.

Uit de overige kuilen en lagen komt glas materiaal dat dateert uit de 20ste eeuw tot in de 15de eeuw. Ze zijn de moeite van het beschrijven niet waard. Wel moet vermeld worden dat de 15de-eeuwse fragmenten van ribbelbekers en maigeleins afkomstig zijn, wat wijst op een bepaalde rijkdom aan bewoning in deze periode.

6.3. Conclusie keramiek en glas

Bij de bestudering van het materiaal blijkt al snel dat de beerkelder is opgedeeld in twee perioden. Een vroege periode die begint in 1389 en doorloopt tot 1550 en een late periode die begint in 1675 en doorloopt tot 1750. De dateringen zijn in belangrijke mate gebaseerd op het steengoed, omdat dat goed te dateren is en omdat het in alle perioden goed vertegenwoordigd is. De vroege periode wordt door het steengoed en het roodbakkend gedomineerd. Steengoed was voor het drinken en schenken van dranken en het roodbakkend aardewerk had een duidelijke gebruiksfunctie in de keuken. Het was vooral bedoeld om voedsel te bereiden. In de late periode wordt de rol van het roodbakkend en het steengoed duidelijk minder; er is nog wel steengoed in de late periode maar dat is weinig in vergelijking met de vroege periode.³⁰ Ook het roodbakkend wordt aanmerkelijk minder. De taken van het roodbakkend worden voor een gedeelte overgenomen door het witbakkend. De dominante categorieën zijn duidelijk het faience en het porselein. Beide groepen zijn goed vertegenwoordigd en vormen een duidelijke indicatie van de rijkdom voor de bewoners. Topvondst is het hartvormige schaalje van de hand van Adrianus Kocx uit Delft.

7. Conclusie

De bouwresten die zijn terug gevonden op het achterterrein van Kamperstraat 10 zijn jong, onbelangrijk en hebben gedeeltelijk gehoord bij een koetshuis. De periode daarvoor is veel belangrijker. Zo zijn er verschillende leeg gehaalde mestkuilen gevonden die volgestort waren met ander afval. Het wijst op een fenomeen in de 15de eeuw in Zwolle waar bij menselijke fecaliën uit beerkelders begraven werd in het schone dekzand om te besterven. Daarna kon het als bemesting gebruikt worden. De inhoud van de mestkuilen is afkomstig uit de eigen beerkelder die bij de oudste fase van de bebouwing heeft gehoord. Een tweede beerkelder en een jongere waterkelder van enorme afmetingen waren met zand gevuld. In recente perioden waren deze kelders geheel geleegd. De beerkelder die in de 15de eeuw al eens geleegd was, is in de 18de eeuw nog een keer gedeeltelijk geleegd en gedeeltelijk op het binnenterrein begraven. Scherven uit verschillende kuilen pasten aan voorwerpen die nog uit de beerkelder kwamen.

Het vondstmateriaal uit de oudste periode (1389-1450) wijst niet echt op rijkdom. Wat dat wel doet is een hoeveelheid scherven ribbelbekers en maigeleins. Uit de late periode (1675-1750) wijst vooral het blauw beschilderde faience en het Chinees porselein op een elitair karakter. Dat geldt ook voor de grote hoeveelheid kelkgelazen en het gegraveerde Boheems of imitatie Boheems glas.

Noten

1. De Vries 1999, 209
2. Clevis 1999, 67
3. De Vries 1998, 14
4. De Vries 1999, 210
5. De Vries 1998, 15-17
6. Zie bijlage 1
7. Jos van Dalftsen komt tot deze conclusie op basis van een onderzoek naar de woonplaatsen van de elite dat hij heeft uitgevoerd in het kader van een bijvakscriptie. Hij heeft hier voor het Zwols Historisch Tijdschrift, De Geschiedenis van Zwolle van Th. De Vries, het werk van J.C. Streng, 'Stemme in Staat' en de havezaten van Salland en hun bewoners van A.J. Gevers en A.J. Menzema geraadpleegd
8. De Vries 1994, 168
9. De Vries 1980, 129
10. De Vries 1998, 15
11. Erdtsieck 1993, 81
12. Huijsman 1998, 41
13. Clevis en Smit 1990
14. Thijssen 1991
15. Clevis 2001, 67
16. Berkenvelder 1970, 47-48
17. Bitter 2004, 7

18. Clevis 2001, 69
19. Carmiggelt 1987, 20-21
20. Bruyn, 1979, 62
21. Ostkamp, 2002, 77-78
22. Groothedde 2000, 173-236
23. Bartels 1999, 139
24. Aken-Fehmers 1999, 65
25. Geraldson 1987, 82
26. Henkes en Laan 2000, 193
27. Kottman 1999, 272
28. Henkes en Laan 2000, 190
29. Henkes 1994, 292-297 behandelt glaszegels, waaronder die met een dierfiguur (2.46-2.48) maar de beschrijving is helaas achterwege gebleven
30. Zie bijlage 2

Literatuur

- Aken-Fehmers, M.S. van, L.A. Schledorn en A.-G. Hesselink/T.M. Eliëns, 1999: *Delfts aardewerk, Geschiedenis van een nationaal product. Deel 1*, Zwolle/Den Haag.
- Aken-Fehmers, M.S. van, L.A. Schledorn, 2001: *Delfts aardewerk, Geschiedenis van een nationaal product. Deel 2*, Zwolle/Den Haag.
- Alma, R.H., C.A.M. Gietman (red) 2003: *Virtus*. Jaarboek voor adelsgeschiedenis 10. Meppel.
- Arts, P.W.L., 1983: *Japanese porcelain, a collectors guide to general aspects and decorative motifs*, Lochem.
- Baart, J.M., e.a. 1977: *Opgravingen in Amsterdam 20 jaar stadskernonderzoek*, Amsterdam.
- Bartels, M.H., 1993: *Van huisvuil en huizen in Hasselt*, Kampen.
- Bartels, M.H., 1999: *Steden in Scherven*. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900), Zwolle.
- Barwasser, M./M. Smit, 1997: *Acht eeuwen tussen twee steden*. Archeologisch, historisch en bouwhistorisch onderzoek in Kampen, Kampen.
- Berkenvelder, F.C. 1970: *Zo was Zwolle rond 1900*, Zwolle.
- Boch, G.R. von, 1986: *Steinzeug*, Keulen.
- Bogaers, M.-R., 1992. *Drukdecors op Maastrichts aardewerk 1850-1900*, Lochem.

- Bitter, P., 1995: *Geworteld in de bodem*. Archeologisch en historisch onderzoek van een pottenbakkerij bij de Wortelsteeg in Alkmaar, Wageningen.
- Bitter, P., 2004: *De verborgen stad*. Archeologisch onderzoek naar 750 jaar wonen in Alkmaar. Alkmaar.
- Bruijn, A. T. Hoekstra en H. van Beuningen 1979: *Pottersvuren langs de Vecht: aardewerk rond 1400 uit Utrecht*, Rotterdam.
- Carmiggelt, A. 1987: *Uitgeput huisraad*. Twee Groninger beerputten in historisch-archeologisch perspectief.
- Clevis, H., J. Kottman 1989: *Weggegooid en Teruggevonden: Aardewerk en glas uit een Deventer vondstcomplexen 1375-1750*, Kampen.
- Clevis, H., J.R.A.M. Thijssen, 1989: *Kessel, huisvuil uit een kasteel*, Mededelingenblad Nederlandse Vereniging van Vrienden van de Ceramiek 136.
- Clevis, H., M. Smit 1990: *Verscholen in vuil, archeologische vondsten uit Kampen 1375-1925*, Kampen.
- Clevis, H., 1993: Juggling Jacobakannen, a quantitative analysis of measures, uit: *Assembled Articles 1*, 159-166.
- Clevis, H., 1999: Tussen Melkmarkt en Kalverstraat. Archeologisch onderzoek in Zwolle. In: *A contribution to medieval and post medieval archaeology and history of building*. Rotterdam Papers 10. 67-75.
- Clevis, H., 2001: *Zwolle Ondergronds*. Zeven blikvangers van archeologische vondsten in Zwolle, Zwolle.
- Eliëns, T.M., M. Groen, S. Ostkamp, L.A. Schledorn, 2003: *Delfts aardewerk, Geschiedenis van een nationaal product. Deel 3, De Porceleyne Fles*, Zwolle/Den Haag.
- Erdtsieck, J., 1993: *De bewoningsgeschiedenis van Kamperstraat 10*, uit: Zwols Historisch Tijdschrift 10de jaargang, nummer 3.
- Hähnel, E., 1987: *Siegburger Steinzeug Teil 1*. Eine Ausstellung in Rheinischen Freilichtmuseum Landesmuseum für Volkskunde Kommern. Keulen.
- Hähnel, E., 1992: *Siegburger Steinzeug Teil 2*. Eine Ausstellung in Rheinischen Freilichtmuseum Landesmuseum für Volkskunde Kommern. Keulen.
- Gaimster, D.R.M., 1997: *German stoneware 1200-1900, archaeology and cultural history*, London.
- Gevers, A.J., A.J. Mensema, 1987: *Drostenhuis*. Het Provinciaal Overijssels Museum. Kleine monumenten reeks, Zwolle.
- Gevers, A.J., A.J. Mensema, 1997: *De Havezaten in Salland en hun bewoners*, Alphen aan den Rijn.
- Groeneweg, G., 1991: *Bergen op Zooms aardewerk*, vormgeving en decoratie van gebruiksaardewerk gedurende 600 jaar pottenbakkersnijverheid in Bergen op Zoom, Bijdragen tot de studie van het Brabantse Heem 35, Waalre.
- Groothedde, M., M. Bartels, 2000: Taminiau in Zutphen, archeologie, geschiedenis en producten van een 19de-eeuwse pottenbakkerij, uit: A. Boing, W. Elling, G. Inhester, Dr. A. Menke (red.), *Töpfer, Kramer, Pottenbakkers, Keramiek tussen IJssel & Berkel*, Vreden, 173-236.
- Henkes, H.E. (1994). *Glas zonder glans. Rotterdam Papers 9*.
- Henkes, H.E. en C. Laan (2000). Zeventiende- en achttiende-eeuws 'Boheems' glaswerk uit Nederlandse en Vlaamse bodem. Een onderzoek naar graveringen op alledaags gebruiksglas. In: (Kicken, D, Koldewij A.M. en J.R. ter Molen eds.) *Gevonden Voorwerpen. Opstellen over middeleeuwse archeologie voor H.J.E. van Beuningen*. Rotterdam Papers 11. 187-207.
- Huijsman, W. 1998: *Van Haersolter were en zijn bewoners*. Kamperstraat 11-13, uit: H. Clevis, H. Jansen, J. de Jong: Archeologie en Bouwhistorie in Zwolle 4, Zwolle.
- Janssen, H.L. 1983: *Van bos tot stad. Opgravingen in 's-Hertogenbosch*, 's-Hertogenbosch.
- Jörg, C.J.H., 1982: *Porcelain and the Dutch China trade*, Den Haag.
- Kaneda, A., 2003: *Japanese porcelain in a Dutch archaeological context*, University of Amsterdam, Amsterdam.
- Kottman, J. (1999). Glas. In: *Steden in Scherven. Vondsten uit beerputten in Dordrecht, Deventer, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*. Zwolle. 261-274.
- Lunsingh Scheurleer, D.F., 1994: *Oranje op aardewerk*, van Willem de Zwijger tot Koningin Beatrix, Lochem.
- Mensema, A.J., Js. Mooijweer, J.C. Streng, 2000: *De ridderschap Overijssel*. Le métier du noble, Zwolle.
- Ostkamp, S., 2002: Een boedel op de schop. 16de-eeuwse vondsten uit een Oldenzaalse waterput, in: H. Clevis, M. Klomp, S. Wentink (red.), *Overijssels Erfgoed, Archeologische en Bouwhistorische Kroniek 2002*, 71-112.
- Ostkamp, S., R. Roedema en R. van Wilgen (red.) 2001: *Gebruikt en Gebroken. Vijf eeuwen bewoning op drie locaties in het oostelijk stadsdeel*. Rapporten over de Alkmaars Monumentenzorg en Archeologie, Alkmaar.

- Rinaldi, M., 1989: *Kraak porcelain, a moment in the history of trade*, London.
- Spitzers, T.A., 2000: *Archeologisch onderzoek Polstraat 69/71 te Deventer 1998-1999*. 1100 jaar bouwen en leven in de Polstraat. BAAC-rapport 99.006, Deventer.
- Streng, J.C., 1997: *'Stemme in staat'*. De bestuurlijke elite in de stadsrepubliek Zwolle. 1579-1795, Hilversum.
- Thijssen, J.R.A.M., 1991: *Tot op de bodem uitgezocht*. Glas en ceramiek uit een beerput van de 'Hof van Batenburg' te Nijmegen 1375-1850, Nijmegen.
- Vries, D.J. de, 1980: *De veertiende-eeuwse woonhuizen van Zwolle*, uit: A.C.F. Koch, Zwolle in de Middeleeuwen. Onderzoekingen naar een vroeg-stedelijke samenleving, Zwolle.
- Vries, D.J. de, 1994: *Bouwen in de late middeleeuwen*. Stedelijke architectuur in het voormalige Over- en Nedersticht, Utrecht.
- Vries, D.J. de, 1998: *De Middeleeuwse wijk Voor[ster]straat in Zwolle*, uit: H. Clevis, H. Jansen, J. de Jong: Archeologie en Bouwhistorie in Zwolle 4, Zwolle.
- Vries, D.J. de, 1999: De wijk Voor[ster]straat in de rivierstad Zwolle. In: *A contribution to medie val and post medieval archaeology and history of building. Rotterdam Papers 10*. 209-228.
- Vries, Th.J. de, 1954: *Geschiedenis van Zwolle*. Deel 1; Het ontstaan en de ontwikkeling van de stad tot de invoering der Reformatie, Zwolle.
- Vries, Th.J. de, 1961: *Geschiedenis van Zwolle*. Deel 2: Van de invoering van de Reformatie tot het jaar 1940, Zwolle.

Bijlagen

Bijlage 1

Het bezit in huizen en land 1758

	Aantal Hoofden	Aantal bezitters	Vermogen	Gemiddeld
Voorstraat	346	98	969.723	9895
Waterstraat	283	73	476.474	6527
Diezerstraat	753	151	904.227	5988
Sassenstraat	464	146	829.607	5682
De Dijk	227	67	392.800	5862
Buiten de Poorten	790	62	132.812	2142
Totaal	2863	597	3.708.643	6212

Bron J.C. Streng 1997, 208

Bijlage 2

Verhouding van aardewerk op basis van de MAE uit de beerkelder in de twee perioden

	1389-1550	1675-1750
Steengoed	48%	4%
Roodbakkend	50%	26%
Grijsbakkend	1%	-
Witbakkend	1%	11%
Majolica	-	1%
Faience	-	30%
Porselein	-	28%

Tellijsten

Tellijst beerkelder 3

Steengoed1		R-stk-3	2
S1-kan-1	3	R-stk-9	2
S1-kan-3	6	R-stk	3
S1-tre-5	4	R-tes 1	5
S1-tre	2	R-ver	1
S1-kan	2	R-vet-1	2
S1-dri-2	1	R-vet	1
S1-dri-2	1	R-zal-8	1
S1	2	R	11
Totaal	21	Totaal	79
Steengoed2		Witbakkend	
S2-kan-7	1	W-gra-2	1
S2-kan-9	2	W-Gra-24	1
S2-kan-10	2	W-fru	1
S2-kan-12	2	W-kmf-1	2
S2-kan-14	2	W-kmf-5	1
S2-kan	6	W-kop-3	1
S2-pis	1	W-tes-1	1
S2-fle-2	1	W-tes	1
S2-fle	2	W-ver-2	1
S2	12	W-ver-5	1
Totaal	31	W-zal-4	1
Roodbakkend		W	3
R-bak	10	W-kom	1
R-bor-3	1	Ha-gra-11	1
R-blo	1	Totaal	17
R-gra-2	4	Grijsbakkend	
R-gra-3	3	G	1
R-gra-4	3	Totaal	1
R-gra-5	1	Majolica	
R-gra-7	2	M-bor-3	1
R-gra-11	1	M-bor	1
R-gra-70	1	Totaal	2
R-gra	5	Faience	
R-dek-1	1	F-bor-2	3
R-denk-5	1	F-bor-3	2
R-dek	1	F-bor-5	3
R-kmf-10	1	F-bor-7	3
R-kom-7	1	F-bor-8	6
R-kom	1	F-bor-19	1
R-kom-73	1	F-bor-28	1
R-kop-2	1	F-bor	6
R-kop-8	1	F-kop	1
R-kop-34	1	F-Kop-1	2
R-kop	1	F-plo-1	1
R-pis-1	3	F-plo-3	2
R-pis	2	F-the-1	2
R-pot-3	1	F-zal-1	2
R-pot	2	F-zal-5	1

F	2
I-plo-1	1
Totaal	39

Porselein	
P-bor-1	13
P-bor-8	1
P-bor	3
P-kom-1	1
P-kom	2
P-kop-1	15
P-kop-1	2
Totaal	37

Grandtotal	227
------------	-----

Tellijst afvalkuil 2-2-6

Steengoed	
S1-kan-3	3
S2-kan	1
S1-tre-1	1
S1-tre-2	1
S1-tre	4
S2	1
Totaal	11

Roodbakkend	
R-gra-3	1
R-gra-6	1
R-gra-51	1
R-gra	8
R-pis	1
R-pis-1	2
R-pot	1
R-stk	2
R-vet	1
R	2
Totaal	20

Grijsbakkend	
G	2
Totaal	2
Grandtotal	33

Tellijst afvalkuil 1-2-9
Steengoed

S1-kan-1	1
S1-kan	4
S1-tre-5	1
S2-kan	6
S3-dek-2	2
Totaal	14

Roodbakkend

R-bak	2
R-blo	1
R-bor-3	2
R-bor-4	5
R-dek	2
R-gra-11	3
R-gra-64	1
R-gra	14
R-kom	1
R-kop-4	1
R-oli-2	3
R-stk-3	1
R-stk-17	1
R-stk	3
R-tes-1	4
R	7
Totaal	51

Grijsbakkend

G	2
Totaal	2

Witbakkend

W-bor	1
W-kmf	3
W-ver	1
W	1
Totaal	6

Majolica

M-bor-5	2
M-bor	2
Totaal	4

Faience

F-bor-2	13
F-bor-6	1
F-bor-8	1
F-bor	2
F-kom-1	1
F-kop-1	3
F-pis	1
F-plo	1
F-zal-1	1
F-zal-4	1
F	2
Totaal	27

Porselein

P-bor-1	6
P-kop-1	2
Totaal	8

Grandtotal 112

Tellijst afvalkuil 1-1-4/2-2-4
Steengoed

S1-kan-1	1
S1-tre-2	1
S1-kan	2
S2-kan	3
S2-pot	2
S2-pis-2	1
S2-kan-14	1
S2-kan-9	1
S2	1
Totaal	13

Roodbakkend

R-blo	1
R-blo-11	1
R-bor-3	3
R-bor	1
R-dek	2
R-gra-3	1
R-gra-6	1
R-gra-8	2
R-gra-11	5
R-gra-12	1
R-gra	10

R-kan-2	1
R-kan-5	1
R-kom-8	1
R-kom	4
R-kop	1
R-kop-4	1
R-lek	1
R-stk-9	2
R-stk	1
R-tes-1	7
R	3
Totaal	51

Witbakkend

W-gra-8	1
W-kmf	2
W-ver-2	1
W-ver-3	1
Totaal	5

Majolica

M-bor-1	2
Totaal	2

Faience

F-kom-2	1
F-bor-5	15
F-bor-8	5
F-bor-7	1
F-kop-1	2
F-kop-2	1
F	1
Totaal	26

Porselein

P-bor-1	8
P-bor-7	1
P-bor-10	1
P-bor	1
P-kom-2	1
P-kom-3	1
P-kop-1	6
P-vaa-1	1
P-vaa-2	1
Totaal	21

Grandtotal 118

Catalogus

1:2

1. Vondstnummer
2. Code van het type
3. Objectdatering
4. maten in centimeters: diameter max/hoogte/diameter bodem
- 5a. baksel
- 5b. oppervlaktebehandeling
- 5c. beschrijving van de decoratie
- 5d. diversen
- 6a. bodem
- 6b. oor/steel
- 6c. compleetheid
7. functie/naam
8. productiecentrum
9. literatuur

- 1**
1. ZwoOss95 3-1 nr 222
2. s1-dri-1
3. 1375-1475
4. 10.5/3.5/3.0
- 5a. steengoed1
- 5b. asglazuur, spaarzaam
- 6a. standring, geknepen
- 6c. 1/1
7. drinkschaal
8. Siegburg
9. Clevis 1989, 79 fig 19-9

- 2**
1. ZwoOss95 3-1 nr 1
2. s1-kan-1
3. 1375-1425
4. 9.0/31.0/8.5
- 5a. steengoed1
- 5b. asglazuur, spaarzaam
- 6a. standring, geknepen
- 6b. lintoor, verticaal
- 6c. 1/1
7. kan
8. Siegburg

1:2

3

1. ZwoOss95 3-1 nr 2
2. s1-kan-1
3. 1400-1500
- 5a. steengoed1
- 5b. asglazuur
- 5c. medaillons met 10 punten op schouder en buik
- 6b. lintoer, verticaal
- 6c. randoor
7. kan
8. Siegburg
9. Thijssen 1991, 54 fig 20.

4

1. ZwoOss95 3-1 nr 4
2. s1-kan-3
3. 1375-1450
4. 11.0/28.0/9.5
- 5a. steengoed1
- 5b. asglazuur
- 6a. standring, geknepen
- 6b. lintoer, verticaal
- 6c. 1/1
7. kan
8. Siegburg
9. Clevis 2001, 84 fig. 2

5

1. ZwoOss95 3-1 nr 218
2. s1-kan-3
3. 1375-1450
4. 11.0/26.5/9.5
- 5a. steengoed1
- 6a. standring, geknepen
- 6b. verticaal lintoer
- 6c. 1/1
7. kan
8. Siegburg

1:1

6

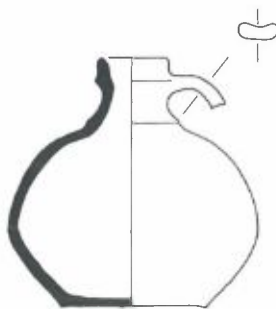
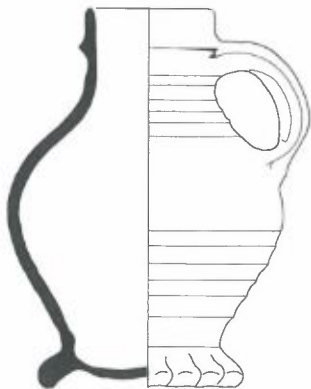
1. ZwoOss95 3-1 nr 220
2. s1-tre-5
3. 1425-1475
4. 10.5/20.5/8.0
- 5a. steengoed1
- 5b. asglazuur
- 6a. standring, geknepen
- 6b. verticaal lintoor
- 6c. 1/1
7. trechterbeker
8. Siegburg

7

1. ZwoOss95 3-1 nr 221
2. s1-tre-5
3. 1425-1475
4. 11.0/22.0/5.0
- 5a. steengoed1
- 5b. asglazuur
- 6a. standring, geknepen
- 6b. verticaal lintoor
- 6c. 3/4
7. trechterbeker
8. Siegburg

8

1. ZwoOss95 3-1 nr 36
2. s2-kan-7
3. 1675-1700
- 5a. steengoed2
- 5b. zoutglazuur/mangaan en kobalt
- 5c. verticale band met driehoekige appliques, daarnaast een band met ronde wafel medaillons
- 6c. scherf
7. kan
8. Westerwald

1:2

9

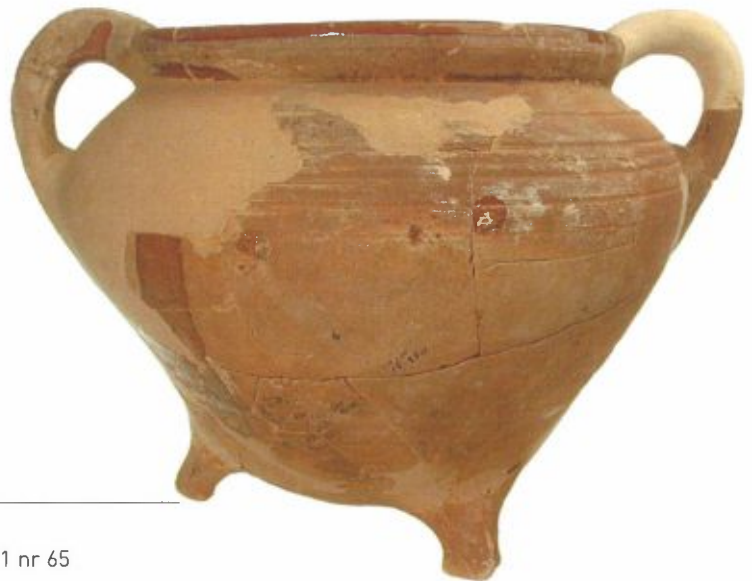
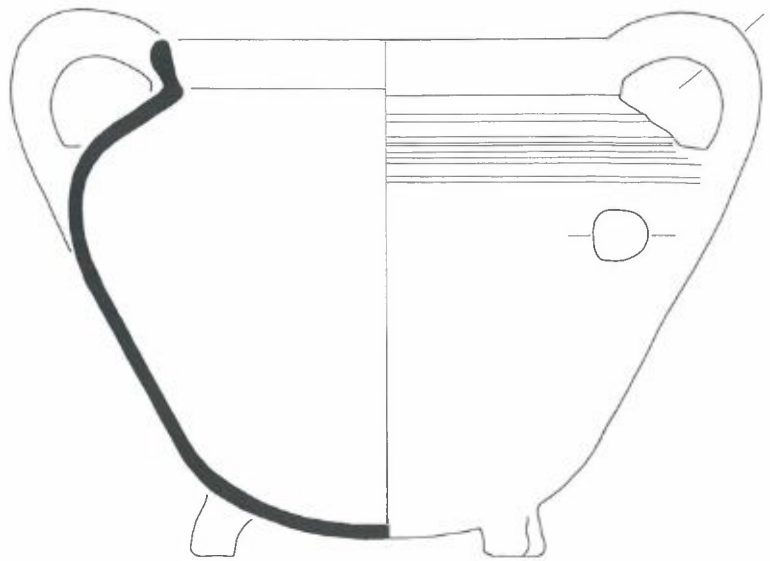
1. ZwoOss95 3-1 nr 219
2. s2-kan-10
3. 1500-1550
4. 14.5/20.0/11.0
- 5a. steengoed2
- 5b. zoutglazuur
- 6a. standing, geknepen
- 6b. verticaal lintoor
- 6c. 1/1
7. kan

10

1. ZwoOss95 3-1 nr 33
2. s2-kan-14
3. 1500-1550
4. -/13.0/-
- 5a. steengoed2
- 5b. zoutglazuur, engobe
- 6a. standvlak
- 6b. lintoor, verticaal
- 6c. 3/4
7. kan
8. Frechen

11

1. ZwoOss95 3-1 nr 32
2. s2-kan-
3. 1525-1550
- 5a. steengoed2
- 5b. zoutglazuur, engobe
- 5c. medaillon met gezicht, acanthus
blad en band met schuine strepen
en stippen
- 6c. scherf
7. kan
8. Keulen

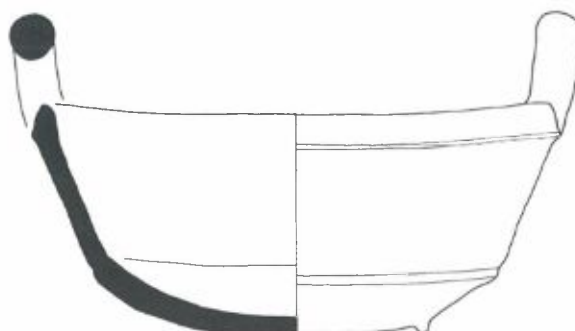

12

1. ZwoOss95 3-1 nr 123
2. r-bor-3
3. 1675-1750
4. 27.0/4.0/10.0
- 5a. rood
- 5b. loodglazuur, koperoxide, slib
- 5c. slibversiering in doorlooptechniek in geel, bruin en spaarzaam groen
- 5d. natuurlijke ijzerconcreties (zwarte spikkels)
- 6a. standring, glad
7. 1/1
8. Friesland

13

1. ZwoOss95 3-1 nr 65
2. r-gra-7
3. 1675-1750
4. 33.0/29.0/20.0
- 5a. rood
- 5b. loodglazuur, spaarzaam
- 6a. driepoot
- 6b. twee worstoren, verticaal
- 6c. 1/1
7. grape

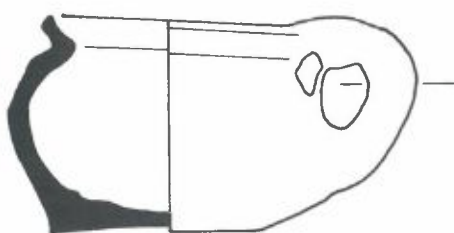

14

1. ZwoOss95 3-1 nr 64
2. r-gra-
3. 1400-1550
4. 12.5/11.0/-
- 5a. rood
- 5b. bruine engobe spatten
- 6a. driepoot, spitse pootjes
- 6b. steel, plat recht
- 6c. 3/4
7. grape

15

1. ZwoOss95 3-1 nr 74
2. r-kom-73
3. 1400-1550
4. 28.0/13.0/21.0
- 5a. rood
- 5b. loodglazuur, spaarzaam
- 6a. drie standlobben
- 6b. twee worstoren, verticaal, opstaand
- 6c. 3/4
7. kom

1:2

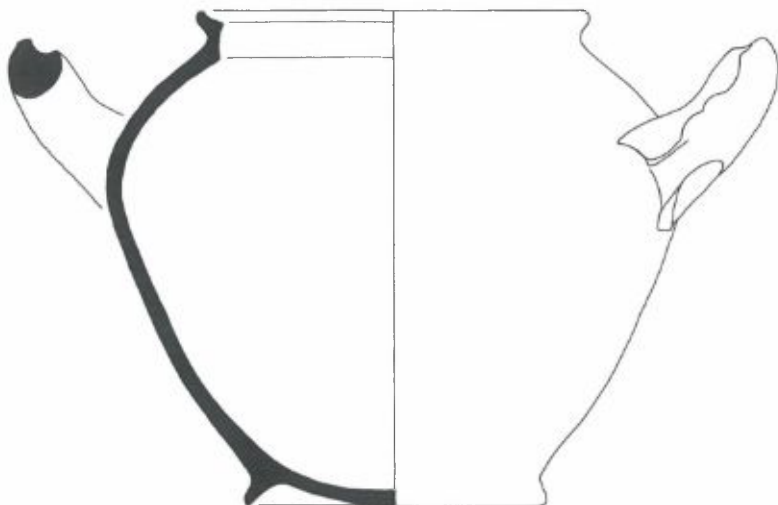
16

1. ZwoOss95 3-1 nr 77
2. r-kop-34
3. 1400-1550
4. 8.0/6.0/5.5
- 5a. rood
- 5b. loodglazuur, spaarzaam
- 6a. standvlak
- 6b. worstoor, verticaal
- 6c. 3/4
7. pot
9. Clevis 2006, 20 catnr. 13

17

1. ZwoOss95 3-1 nr 82
2. r-pis-1
3. 1400-1550
4. 18.0/16.0/11.0
- 5a. rood
- 5b. loodglazuur, spaarzaam
- 6a. hol (ziel)
- 6b. worstoor, verticaal
- 6c. 1/1
7. pispot

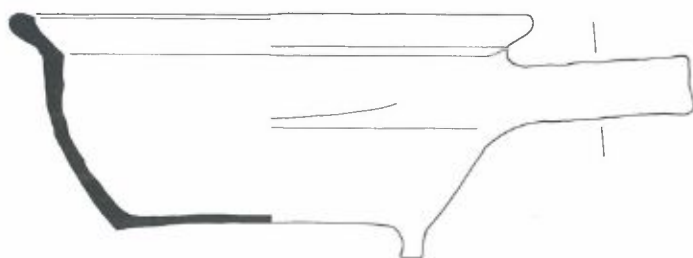

18

1. ZwoOss95 3-1 nr 100
2. r-pot-3
3. 1400-1550
4. 33.0/25.0/16.0
- 5a. rood
- 5b. loodglazuur, spaarzaam (op schouder)
- 6a. standring, geknepen
- 6b. twee worstoren, horizontaal, schuin opstaand
- 6c. 3/4
7. pot

19

1. ZwoOss95 3-1 nr 216
2. r-stk-3
3. 1400-1550
4. 16.0/8.0/8.0
- 5a. rood
- 5b. loodglazuur
- 6a. driepoot
- 6b. rechte platte steel
- 6c. 1/1, schenklip. 90gr t.o.v. steel
7. steelkom

20

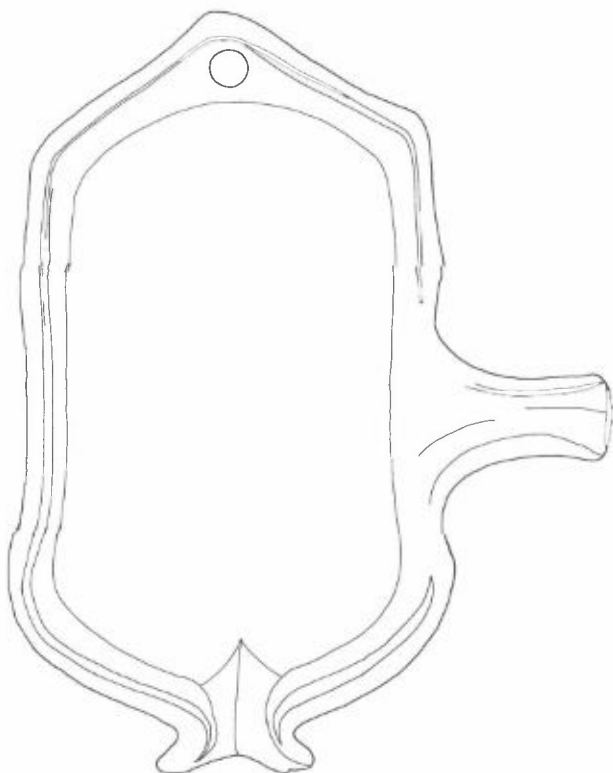
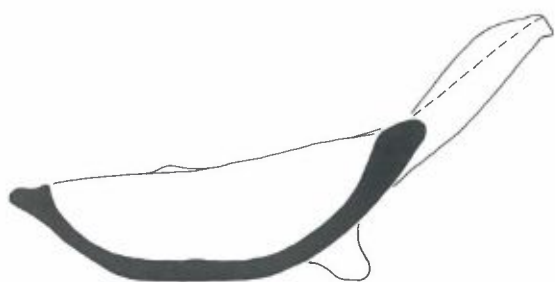
1. ZwoOss95 3-1 nr 124
2. r-stk-9
3. 1675-1750
4. 27.0/13.0/-
- 5a. rood
- 5b. loodglazuur
- 5d. Taminiau
- 6a. driepoot
- 6b. steel, hol, niet doorboord
- 6c. 3/4
7. steelkom

21

1. ZwoOss95 3-1 nr 119
2. r-tes-1
3. 1675-1750
4. 19.0/10.5/10.0
- 5a. rood
- 5b. loodglazuur
- 6a. driepoot
- 6b. lintoor, verticaal, op hoek
- 6c. 1/1
7. test

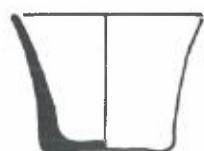
22

1. ZwoOss95 3-1 nr 223
2. r-tes-1
3. 1675-1750
4. 16.0/9.0/7.0
- 5a. rood
- 5b. loodglazuur
- 6a. driepoot
- 6b. verticaal, geknepen lintoor op hoek
- 6c. 1/1
7. test

23

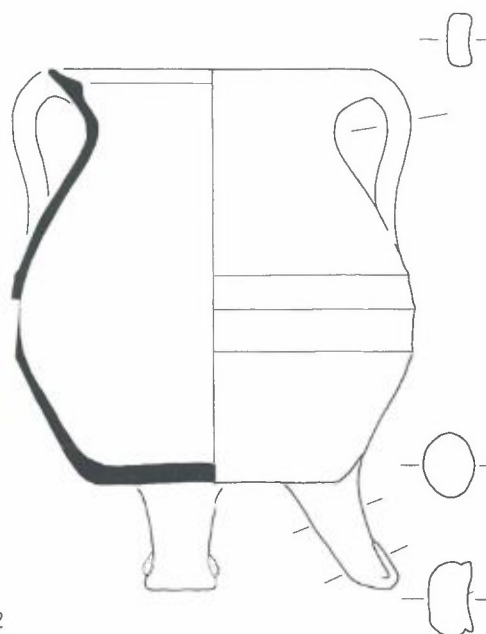
1. ZwoOss95 3-1 nr 99
2. r-vet-1
3. 1400-1550
4. 24.0/7.0/41.0/22.5-12.0
- 5a. rood
- 5b. loodglazuur
- 6a. éénpoot
- 6b. steen, plat, recht, geknepen, schenkel en ophangoog
- 6c. 1/1
7. vetvanger

1:2

1:2

24

1. ZwoOss95 3-1 nr 76
2. r-zal-8
3. 1675-1750
4. 5.0/4.0/3.5
- 5a. rood
- 5b. loodglazuur, spaarzaam
- 6a. standvlak
- 6c. 3/4
7. zalfpot

25

1. ZwoOss95 3-1 nr 225
2. w-gra-24
3. 1700-1750
4. 9.5/7.5/5.0
- 5a. wit
- 5b. loodglazuur, koperoxide
- 5d. tuit
- 6a. driepoot
- 6b. twee verticale, geknepen lintoren
- 6c. 1/1
7. roompotje

26

1. ZwoOss95 3-1 nr 126
2. Ha-gra-11
3. 1375-1425
- 5a. wit
- 5b. loodglazuur
- 6a. driepoot
- 6b. twee lintoren, verticaal, geknepen
- 6c. 3/4
7. grape
8. Keulen

27

1. ZwoOss95 3-1 nr 139
2. w-kmf-1
3. 1675-1750
4. 15.0/7.0/13.0
- 5a. wit
- 5b. loodglazuur, koperoxide
- 5d. drie verticale nokken op rand
- 6a. driepoot
- 6b. twee worstoren, horizontaal
- 6c. 1/1
7. komfoor

28

1. ZwoOss95 3-1 nr 216
2. f-bor-3
3. 1675-1750
4. 22.0/2.5/11.5
- 5a. faïence
- 5b. tinglazuur, kobaltblauw
- 5c. imitatie Chinese motieven, putti omringd door bloemen
- 6a. standvlak
- 6c. 1/1
7. bord

29

1. ZwoOss95 3-1 nr 161
2. f-bor-5
3. 1675-1750
4. 23.0/2.5/11.5
- 5a. faïence
- 5b. tinglazuur, kobaltblauw
- 5c. imitatie Chinese motieven in acht ovalen, afgewisseld met servetwerk; spiegel: tafel met bloemstuk
- 6a. standvlak
- 6c. 1/1
7. bord

30

1. ZwoOss95 3-1 nr 163
2. f-bor-5
3. 1675-1750
4. 21.0/2.0/10.5
- 5a. faïence
- 5b. tinglazuur, kobaltblauw
- 5c. stylistische imitatie van Chinese motieven, haas en hekwerk
- 6a. standvlak
- 6c. 1/1
7. bord

31

1. ZwoOss95 3-1 nr 165
2. f-bor-5
3. 1675-1750
4. 21.0/2.0/10.5
- 5a. faïence
- 5b. tinglazuur, kobaltblauw
- 5c. stylistische imitatie van Chinese motieven, haas en hekwerk
- 6a. standvlak
- 6c. 1/1
7. bord

32

1. ZwoOss95 3-1 nr 164
2. f-bor-7
3. 1675-1750
4. 22.0/3.5/13.0
- 5a. faïence
- 5b. tinglazuur, kobaltblauw
- 5c. panelen met stylistische imitatie van Chinese bloemen, twee pauwen met hekwerk
- 6a. standvlak
- 6c. 1/1
7. bord

1:2

33

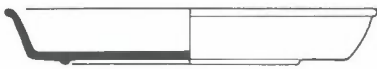
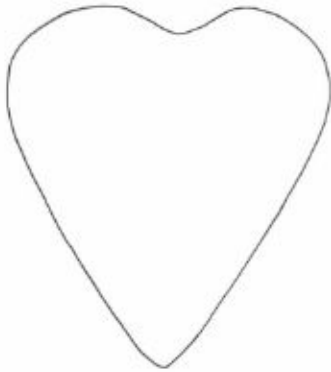
1. ZwoOss95 3-1 nr 162
2. f-bor-7
3. 1675-1750
4. 30.5/5.5/17.5
- 5a. faïence
- 5b. tinglazuur, kobaltblauw
- 5c. stylistische bloemen en motieven, bloemenmand en vogel
- 6a. standring, glad, doorboord
- 6c. 1/1
7. bord

34

1. ZwoOss95 3-1 nr 154
2. f-bor-8
3. 1675-1750
4. 12.0/2.5/5.0
- 5a. faïence
- 5b. tinglazuur, kobaltblauw
- 5c. stylistische motieven, zonnebloem
- 6a. standring, glad
- 6c. 1/1
7. schoteltje

35

1. ZwoOss95 3-1 nr 156
2. f-bor-8
3. 1675-1750
4. 11.0/2.5/5.5
- 5a. faïence
- 5b. tinglazuur, kobaltblauw
- 5c. eend in waterlandschap
- 6a. standring, glad
- 6c. 1/1
7. schoteltje

1:2

36

1. ZwoOss95 3-1 nr 166
2. f-bor-28
3. 1686-1701
4. -/3.0/-
- 5a. faïence
- 5b. tinglazuur, kobaltblauw
- 5c. Chinese motieven w.o. alseblad en servetwerk, vaas met bloemen en vogel
- 5d. AK (Adrianus Kocx), hartvormig bord
- 6a. standring, glad
- 6c. 3/4
7. bord

37

1. ZwoOss95 3-1 nr 226
2. f-kop-1
3. 1675-1750
4. 6.0/3.5/3.0
- 5a. faïence
- 5b. tinglazuur, kobaltblauw
- 5c. sterretje op bodem, Chinees landschap
- 6a. standring, glad
- 6c. 3/4
7. kop

1:2

1:2

1:2

38

1. ZwoOss95 3-1 nr 227
2. f-kop-1
3. 1675-1750
4. 6.0/3.5/3.0
- 5a. faïence
- 5b. tinglazuur, kobaltblauw
- 5c. sterretje op bodem, Chinees landschap
- 6a. standring, glad
- 6c. 3/4
7. kop

39

1. ZwoOss95 3-1 nr 177
2. f-the-1
3. 1675-1750
4. 11.0/10.0/6.0
- 5a. faïence
- 5b. tinglazuur, blauwe kleurstof
- 5c. lichtblauw, lichtblauw
- 6a. standring, glad
- 6b. worstoor, verticaal
- 6c. 3/4
7. theepot

40

1. ZwoOss95 3-1 nr 176
2. f-the-1
3. 1675-1750
4. 11.0/10.0/6.0
- 5a. faïence
- 5b. loodglazuur, tinglazuur, mangaan oxide
- 5c. regelmatige paarse vlekken
- 5d. tuit
- 6a. standring, glad
- 6b. worstoor, verticaal
- 6c. 3/4
7. theepot

1:2

41

1. ZwoOss95 3-1 nr 175
2. f-zal-5
3. 1675-1750
4. 7.0/6.5/6.5
- 5a. faïence
- 5b. tinglazuur, turkoois
- 5c. licht blauwgroen, blauwgroen
- 5d. DR, tuit
- 6a. standring, glad
- 6c. 1/1
7. zalfpot

1:2

42

1. ZwoOss95 3-1 nr 180
2. p-bor-1
3. 1675-1750
4. 11.5/3.0/4.5
- 5a. porselein
- 5b. veldspaat, kobalt, onderglazuur blauw
- 5c. drie mannen met boot aan oever
- 6a. standring, glad
- 6c. 1/1
7. schoteltje

1:2

43

1. ZwoOss95 3-1 nr 181
2. p-bor-1
3. 1675-1750
4. 11.5/2.0/6.0
- 5a. porselein
- 5b. veldspaat, onderglazuur blauw
- 5c. acht panelen met om en om landschap en bloemen, rozet op spiegel, grashalmen
- 5d. accolade rand
- 6a. standring, glad
- 6c. 1/1
7. schoteltje
8. China
9. Bartels [1999], blz 853, nr 1170

1:2

1:2

1:2

44

1. ZwoOss95 3-1 nr 183
2. p-bor-1
3. 1675-1750
4. 11.5/2.0/6.5
- 5a. porselein
- 5b. veldspaat, onderglazuur
blauw en bruin
- 5c. driemaal bloem met blad, bloem
- 5d. merkje onder op bodem
- 6a. standring
- 6c. 1/1
7. schoteltje
8. China

45

1. ZwoOss95 3-1 nr 184
2. p-bor-1
3. 1675-1750
4. -/2.0/6.0
- 5a. porselein
- 5b. veldspaat, onderglazuur blauw
- 5c. vlag: Chinese motieven, spiegel:
rozet; Chinese motieven
- 5d. merkje op onderkant bodem
- 6a. standring, glad
- 6c. 3/4
7. schoteltje
8. China

46

1. ZwoOss95 3-1 nr 186
2. p-bor-1
3. 1675-1750
4. 11.0/2.0/6.5
- 5a. porselein
- 5b. veldspaat, kobalt, onderglazuur
blauw
- 5c. Chinese bomen en hekwerk, zie
catnr. 53
- 6a. standring, glad
- 6c. 1/1
7. schoteltje
8. China

1:2

1:2

1:2

47

1. ZwoOss95 3-1 nr 195
2. p-bor-1
3. 1675-1750
4. 12.0/3.0/6.0
- 5a. porselein
- 5b. veldspaat, onderglazuur blauw en bruin
- 5c. Chinees motief
- 6a. standring, glad
- 6c. 1/1
7. schoteltje
8. China
9. Bartels 1999, blz 854 nr 1173

48

1. ZwoOss95 3-1 nr 197
2. p-kom-1
3. 1675-1750
4. 15.0/8.0/7.0
- 5a. porselein
- 5b. veldspaat, onderglazuur blauw
- 5c. Chinees motief
- 5d. sacred axe, een van de twaalf ornamenten
- 6a. standring
- 6c. 3/4
7. kom
8. Japan

49

1. ZwoOss95 3-1 nr 198
2. p-kom-9
3. 1675-1750
4. 14.0/7.0/6.0
- 5a. porselein
- 5b. veldspaat, onderglazuur blauw
- 5c. Chinese motieven
- 5d. bloemsymbool
- 6a. standring, glad
- 6c. 3/4
7. kom
8. China

1:2

1:2

1:2

50

1. ZwoOss95 3-1 nr 205
2. p-kop-1
3. 1675-1750
4. 7.0/4.0/3.5
- 5a. porselein
- 5b. veldspaat, onderglazuur blauw
- 5c. spiegel: bloem, tweemaal afwisselend een bloem en een mythische vogel
- 5d. accolade rand
- 6a. standring, glad
- 6c. 3/4
7. kop
8. China

51

1. ZwoOss95 3-1 nr 206
2. p-kop-1
3. 1675-1750
4. 7.0/4.5/3.0
- 5a. porselein
- 5b. veldspaat, onderglazuur blauw
- 5c. spiegel: bloem, Chinese motieven
- 6a. standring, glad
- 6c. 1/1
7. kop
8. China

52

1. ZwoOss95 3-1 nr 211
2. p-kop-1
3. 1675-1750
4. -/4.0/4.0
- 5a. porselein
- 5b. veldspaat, onderglazuur blauw
- 5c. Chinese motieven, Chinees landschap
- 6a. standring, glad
- 6c. 3/4
7. kop
8. China

1:2

53

1. ZwoOss95 3-1 nr 214
2. p-kop-1
4. 7.0/4.0/3.0
- 5a. porselein
- 5b. veldspaat, onderglazuur blauw
- 5c. spiegel: teken, Chinese boom met hekwerk, zie catnr. 46
- 6a. standing, glad
- 6c. 3/4
7. kop
8. China

